

1939

AUGUSZTUS—SZEPTEMBER

Kiáltó Szó

SZERKESZTI:
DR. TAVASZY
SÁNDOR

T A R T A L O M

Dr. Nagy Géza: A református férfijellem egyházunk történetében — Dr. Gönczy Lajos: A Férfiszövetség programja. — Csefő Sándor: A Férfiszövetségek megszervezése. — Zoltáni Pál: Férfiszövetségek falun. — Dávid Gyula: A presbitérium és a Férfiszövetség viszonya. — Magyarbényei Báró Radák Ádám. — EGYHÁZUNK MUNKÁJA. 6.: Egyházkerületi missziói hét. A bekecsalji egyházmegye missziói hete Új lépések a külmissziói munka szolgálatában. — KÉZ A KÉZBEN. — HIREINK.

Megjelent!

„Dolgozatok a református theologiai tudományok köréből“ sorozat
16-ik száma

DR. TAVASZY SÁNDORTÓL:

Az ethika mai kérdései.

Ára 15 Lei.

A sorozat 17-ik száma:

Mi szükségünk van az Ótestamentumra

Irta: Dr. Gönczy Lajos.

Ára 20 Lei.

Egyházunk vagyoni állapotáról, új gazdasági lehetőségeiről és a sáfársági mozgalom óriási, egyetemes jelentőségéről ad világos képet

DR. IMRE LAJOS:

A sáfárkodó egyház

című könyve. Ára 10 lej.

JOH. VAL. ANDREA:

Az Úr jámbor szolgája.

Szellemi szórakozás együgyű keresztyének mulattatására.

Fordította: Dr. Makkai Sándor. Ára 10 Lei.

Dr. Ravasz László:

Hit és engedelmesség

Prédikációk, beszédek, cikkek, előadások. 350 oldal. Ára 180 Lei.

Hazafelé.

Elmélkedések és imádságok nők számára. Finom indiai papíron
előállítva ára: **200 Lei.**

A mi dalaink

IV. bővített kiadása 155 válogatott népdallal, ötoldalas bevezetéssel, dallammutatóval. A népdalok összeállítását a magyar népi zene legkiválóbbjai végezték. A tetemesen kibővített és átalakított könyvecske ára 15 lej.

Megrendelhetők az Ifjú Erdély kiadóhivatalában, Cluj, Ref. Theol.

KIÁLTÓ SZÓ

SZERKESZTI: DR. TAVASZY SÁNDOR // FŐMUNKATÁRSÁK: BIRÓ SÁNDOR ÉS LÁSZLÓ DEZSŐ.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: CLUJ, CALEA MARECHAL FOCH 38. SZÁM.

Kéziratok, előfizetési díjak ide küldendők. — Előfizetési díja félévre 50 Lei, egész évre 100 Lei.

XIII. ÉVFOLYAM

1939 AUGUSZTUS—SZEPTEMBER

8—9. SZÁM

Inregistrat la Tribunalul sub N-rul 1507/1938, la N-rul curent 27. sz. a. bejegyezve a clujli Törvényszéknél.

A református férfijellem egyházunk történetében.

A reformáció ismét napvilágra hozta az evangélium tanítását: **Nem beszédben áll az Isten országa, hanem a léleknek erejében.** (1. Kor. 4: 20.) Ennek az igazságnak hirdetésére és megvalósítására már épen sürgős szükség volt. Az öntudatlan, vakbuzgó tömeg a tűnő vallásos hangulatok és lélektelen szertartások rabja. És a vezetőség? Gondoljunk a pompakedvelő egyházfejedelemeire, X. Leóra, aki kicsapongó lakomák közt, tréfacsinálók, művészek és bolondok társaságában könnyelműen jelenti ki: „Élvezzük a pápaságot, mert Isten adta azt nekünk!” A római zsinaton Plato hallhatatlanság tanát veszi védelmébe az aristotelesi iskolával szemben s öröm, kacagás, szeretkezés és költészet verőfényében igyekszik visszavarázsolni Augustus aranykorszakát. Hát nem nagy tapintatlanság, mikor a durva németek s követőik, egy pár elszánt, francia apostol megzavarják ezt a „boldogságot” és az öskeresztyénség visszaállításáról álmodoznak? ..

A reformátorok azonban ezzel a léha látszatkeresztyénséggel nem törődtek. Sokkal jobban ismerték a való életet és sokkal forróbban szerették az embert, minthogy bele tudtak volna törődni a dolgok akkori folyásába. Megkeresték és megtalálták a lelki erő forrását, az evangéliumot, feltárták azt az éhező, elerőtlenedett keresztyének számára s ami még ennél is fontosabb, életükben és szolgálatukban kiabrázolták az evangélium által megújhodott, megszentelődött férfi jellemet. Ez a jellem egészen más, mint a megelőző korszakban élő keresztyéneké. Nézzük csak Kálvint, egyházunk legnagyobb reformátorát. „Tudós és gyermekiesen hívő, elszánt és engedékeny, kérlelhetetlen és barátságos,

hittel kereső, a lelketlenségig zord és csodálatosan résztvevő lélek, nagy távlatokkal dolgozó és aprólékosan gondos, önérzetes és alázatos, világosan gondolkozó és érzésben gazdag, misztikus.” A református férfijellem, amint máshol erre rámutattam, egy ellentétekben gazdag **csoda**, amit nem is lehet másképp megmagyarázni, mint egy másik csodával: a Szent Lélek Isten működésével.

Nézzük röviden, hogy ezek az ellentétes vonások miként ütköznek ki hőseinkben az egyháztörténet folyamán és milyen áldások fakadnak ebből egyházunk, népünk életére.

1.

A református férfi világosan gondolkozó bölcs, de egyúttal gyermekiesen hívő lélek. Az egész európai művelődésben óriási jelentősége van annak, hogy egyházunk első szervezői nem állapodnak meg a hit boldog élvezeténél, hanem igyekeznek annak tartalmát öntudatosítani, rendszerbe is foglalni. Ebben áll az egyetemesség egyház számára Kálvinnak, nálunk pedig Szegedi Kis Istvánnak, Méliusznak és Geleji Katona Istvánnak maradandó értéke. Mindenik ösztönszerűleg érezte, hogy csak arra a hitre lehet nyugodtan és tartósan építeni, amelyik világos, fogalmi rendszerbe öntve áll előttünk, ami nemcsak a szívünknek, de értelmünknek is tulajdona. S mégsem tévedtek el a világi bölcsesség ingoványába. Mert vallották a Példabeszédek könyvével: Az Úrnak félelme feje a bölcsességnek. (1:7.) Így lesznek ők s azok, akik hű követőik, az egyház és társadalom szervezés igazi úttörői. Közismert történelmi tény, hogy az ellenreformáció támadását főként a tiszta hitrendszerek fundamentumán álló,

tus férfit, mint akinek szokás után és szabályra jár a mérge. Ez a két ítélet kb. a református jellem két végpontját jelöli meg. Tőlünk teljesen idegen a másvalásúaknak az az ösztönszerű, gyermekesen naiv, sokszor féktelen érzésvilága, ami mindent úgy vesz Isten kezéből s úgy fogad el a világból, amint adódik. A mi természetünk reflexív azaz értelem által ellenőrzött, fegyelmezett jellegű. Kálvint egyik modern életírója megfélemezett rajongónak (gebändigter Enthusiast) nevezi s ez a név kisebb-nagyobb mértékben talál mindnyájunkra. De ez sohasem jelenti a természetes érzések kiirtását, ezt a reformátor egyenesen pogány bölcsességnek tekintti, hanem ezek szabályozását, fegyelmezését. S itt van szerintem annak a feltűnő jelenségnek magyarázata, hogy egyházunk úgy külföldön, mint itthon, nemzeti életünkben annyi kiváló művészi személyiséget termelt. Ez a művészet nem a tomboló érzékiség vagy kúsza, zavaros indulatok homályos rajja, hanem az öntudat tiszta fényébe felemelt, gazdag érzésvilágé. Shakespeare megteremtí az igazi drámát, Rembrandt az eszményiség fényétől körülsügárgzott reális festészetet, Beethoven a felséges, monumentális modern zenét. Magyar művelődésünkben elég utalnunk Kemény, Jókai, Baksai, Eötvös Károly, Arany János, Gyulai, Móric, Kodolányi és Szabó Dezső írsaira, mint akik a való lélettel közvetlen kapcsolatban élve sem lesznek soha az ösz-

tönszerűség rabjai, hanem emelik azt műalkotásaikban a tiszta eszményiség országa, Isten láthatatlan világa felé. S vajjon kell-e mondanunk, hogy ez az eljárás igazán a férfias, mert a mindennapi életet mennyei erővel súgározza be?

4.

Kiinduló pontunk az volt, hogy ítéletet mondtunk egy középkori egyházfejedelem felett, aki élvezte méltóságát, mert Isten adta neki azt. E kijelentés mögött egy világuralmi törekvés s egy látszólagos, dogmaszerű aszkétizmus áll. A református ember ezzel a hamis életfelfogással szemben az Ige örök fundamentumára helyezkedik: **Aki megtalálja az ő életét, elveszti azt és aki elveszti az ő életét én érettem, megtalálja azt.** (Máté 10:39.) Mi nem szakadunk ki a világból, mint a szerzetesek, benne maradunk abban. De nem azért, hogy öntudatlanul élvezzük, hanem hogy elfogadjuk s megdicsőítsük azt úgy, mint Istennek drága ajándékát. Mi egyedül a Krisztusért s nem holmi földi célokért akarjuk áldozatul hozni életünket és ezért tiltakozunk mindig az ellen, hogy az ő világuralmát (Fil. 2:10.) múlandó ember biatorolja. Sőt ezért az uralomért, ezért az örök imperiumért hajlandók vagyunk erőnk utolsó szikrájáig hűségesen s önzetlenül dolgozni is.

Ezekután döntse el mindenki, hogy melyik életirány krisztusibb és férfiasabb.

DR. NAGY GÉZA.

A Férfiszövetség programja.

A program lényegében nem más, mint az a terv, amely szerint a kitűzött célt meg akarjuk közelíteni. A férfiszövetség programját tehát helyesen csak úgy lehet megállapítani, ha a Szövetség célját szigorúan szem előtt tartjuk. Ez az első. Ez a legfontosabb.

A program megállapításánál a cél, mint első és legfontosabb tényező mellett és mögött, mint második — de mégis figyelmen kívül nem hagyható — tényező jut szóhoz, kell hogy szóhoz jusson az a konkrét helyzet, az az „itt és most“, ahol állva, ahonnan nézve akarom a cél felé vezető útnak a tervét megállapítani.

Ebből nyilván következik először az, hogy bár a Férfiszövetség célja, amennyiben annak idején helyesen állapították meg, ma is ugyanaz kell, hogy legyen, mint volt 1931-ben, tehát ezelőtt nyolc esztendővel, az a program, amelyet akkor állapítottak meg, ma már lehet túlhaladott, ha a konkrét helyzet azóta lényegesen megváltozott. Másodszor pedig az következik, hogy mivel a Szövetség egyes egyházmegyei és egyházközségi tagozatainak konkrét

helyzete különböző lehet, a Szövetség egyetemes programján belül szükségképpen kell, hogy legyen bizonyos mozgási szabadság, amely megengedi, hogy az egyes tagozatok a maguk konkrét helyzetének megfelelő változtatásokat eszközölhessenek. A skót egyház férfiszövetségének — ha volna ilyen — a célja csak az lehetne, mint a romániai református egyház férfiszövetségének, de a programja lényegesen különbözne a miénktől a két egyház helyzetének különbözősége szerint. A kolozsvári és a pitești férfiszövetség célja ugyanaz, de a programja eltérő lehet, mint ahogyan különböző úgy a két gyülekezetnek, mint a gyülekezet férfitagjainak a helyzete.

A fentieket azért tartottam szükségesnek előrebocsátani, mert amikor programról van szó, két szélsőség között szoktunk hanyódni. Az egyik szélsőség az, amely a programban a legaprólékosabban uniformizáló eszközt látja. A munka sikerének vagy sikertelenségének az okát a program betüszertinti betartásában vagy be nem tartásában keresi. Azt kívánja, hogy

úgy állapíttassék meg a program, hogy azt a Férfiszövetség minden egyes tagozata legyen kötelesától-cettig végrehajtani. Egy parancsszóra, egy útemben haladjon minden a legaprólékosabban.

Kétségtelen dolog, hogy a mi református egyházunk egyik legnagyobb veszedelme az a szabadosság, amely az egyéni különbségekre és az egyéniség jogára való hivatkozással minden egyetemes rendelkezésnek és programnak a végrehajtását attól teszi függővé, vajjon ő maga, személyileg, a maga konkrét helyzetének az ismerete és mérlegelése mellett önönmagára, a maga helyi érdekeire nézve pillanatnyilag előnyösnek vagy hátrányosnak ítéli-e meg.

Ha élni akarunk, ezzel a magatartással egyszersmindenkorra le kell számolnunk. Saját tapasztalatunkból tanulhattuk meg, milyen végzetes veszedelem egyházunkra nézve úgy befelé, mint kifelé ez a fegyelmezetlenség, ez az önkényesség, ez a szabadosság. Befelé, a híveink között, kifelé, a hatóságoknál, a más egyházak tagjai között az a felfogás alakult ki, hogy a mi egyházunkban a pap, vagy az egyháznak más képviselője éppen azt teheti, amit akar. Ha a Tiszteletes úr akarná, megtehetné! — így szegzik mellünknek lehetetlen kérésüket azok az emberek, akik ugyanakkor velünk szemben azzal érvelnek, hogy a plebánus úr nem teheti, mert tiltja az egyházi törvény. A Férfiszövetség és minden más szövetség munkájában még nagyobb veszedelem ez a szabadosság éppen a szövetségi munka szabadsága következtében. Éppen ezért, amikor szélsőséges, túlzott követelésnek tartjuk azt, amely a szövetségi munka sikerét vagy sikertelenségét a program szó szerinti betöltéséhez akarja kötni, ugyanakkor nagyon erőteljesen hangsúlyozni akarjuk azt is, hogy nem lehet semmiféle munkát, még szövetségi munkát sem végezni eredményesen úgy, ha minden egyházmegye, minden gyülekezet csak a maga kedve és belátása után akar igazodni. Kell, hogy legyen egy egyetemesen kötelező program, amely magába foglalja azokat a minimális követelményeket és feltételeket, amelyeknek betartása, amelyeknek való engedelmesség nélkül senki sem tarthat a Szövetséghez.

Éppen ezért kell és lehet egy egységes, mindenkire nézve kötelező programot keresni és adni a romániai református egyház férfiszövetsége számára, amely program megóvjá a másik szélsőségtől, attól, hogy mindenki azt tegye, amit éppen akar. Ezért a programnak elég nagyvonalúnak kell lennie ahhoz, hogy keretei között megférjenek és kielégülést nyerjenek azok az eltérő érdekek és szükségégek, amelyeknek meglétét letagadni nem lehet és amelyeknek figyelembe nem vétele, háttérbe szorítása feltételül előbb vagy utóbb azt eredményezi, hogy a szövetségi munka csödbe kerül.

Ez az egységes, kötelező program tehát

azokat a feltétlenül szükséges teendőket kell, hogy magába foglalja, amelyeknek szemelött tartása mellett lehet és maradhat valamely munka református férfiszövetségi munka. A program megállapításánál tehát mindig nagyon erőteljesen és élesen kell figyelni a célra, amely egyedül képes helyesen megszabni a programot. A célra való hűséges figyelés biztosítja azután az egyes tagozatokat arról, hogy a maguk sajátos helyzetükben, az általános program keretei között mit emelhetnek ki és mit szoríthatnak a háttérbe. Mi az, amit feltétlenül, minden gondolkodás nélkül, még a helyi érdekek és szükségégek rovására is meg kell tenniük és mi az, amit esetleg mellőzhetnek, ha a helyi szükség úgy kívánja.

A Férfiszövetség munkája számára adva van a hivatalos, a fent elmondottak értelmében kötelező program. Az 1931. évi november 22. egyházkerületi közgyűlés 61. jegyzőkönyvi számú határozatával alakította meg a „Református Férfiak Szövetségét”-t és állapította meg annak Szabályzatát. A Szabályzat 2. §-a a Szövetség célját a következőképpen körvonalozza: „Általában a református férfiak hitéletének ápolása és egyháztársadalmi munkára való megszervezése.

Különösebben:

1. A szociális problémák történelmi, elvi, gyakorlati öntudatosítása, a református hitvallás-öntudattal való kapcsolatbáhozása, írattejesztés, előadások, tanfolyamok, szemináriumok, összejövetelek stb. tartása által, melyeket a szövetség az egyház által kijelölt helyiségben szabadon, korlátozás nélkül tarthat.

2. Az egyházköztség, megye, kerület szociális kataszterének összeállítása, állandó nyilvántartása, évenkénti jelentéstétel és a teendők megbeszélésével való kapcsolatban.

3. Szervezett gondoskodás az egyháztagok és a családtagok existenciájáról, az életlehetőség biztosítása, védelme, támogatása, új kereseti lehetőségek létesítése, ezekre vonatkozó kapcsolatok és fórumok kiépítése. A termelők és fogyasztók kölcsönös biztosítása. Egyházi szociális alap és intézmények létesítése.

4. Népegészségügyi, kivándorlási, cseléd, tanonc, intelligenciaképzési feladatok és problémák megoldására a tanulmányozás és szervezkedés általi közreműködés.

E célok megvalósításában a Szövetség a Református Nőszövetséggel olyképpen működik együtt, hogy ez az együttműködés ne korlátozza, hanem kiegészítse a két szövetség munkáját, a férfiszövetség főleg a szociális, a nőszövetség főleg a karitatív feladatokat véve figyelembe.

A kolozsvári református férfiszövetség ügyrendje a 3. §-ában, miután hangsúlyozza, hogy ugyanazon céllal bír, mint az egyházkerületi szövetség, a célt a következőképpen részletezi: „Általában Istenországának építése, a mi Urunk

Jézus Krisztus evangéliuma alapján az egyház tagjainak lelkében és az egyház egyes intézményeiben. Bizonyágtétel az öntudatos református keresztyén életéről: bibliaolvasás, igehallgatás, szakramentumokkal élés és a keresztyén szeretetmunka gyakorlása által. E végből igyekszik megvalósítani minden házban a házi istentiszteletet, bevezetni a napi bibliaolvasást és erre nevelni a családtagokat. Ápolni a keresztyén felebaráti szeretetet az egyház tagjaival és másfelekezeti egyháztagokkal szemben is. Munkát közvetít a munkánélküli egyháztagok részére, azokat segítyezi, az árvákat, munkaképtelen szegényeket gyámolítja. Különös figyelemmel kíséri az egyház minden nagyobb megmozdulását, iskolaügyeket és azokban segítségére megy az egyháznak és támogatja a Nőszövetséget. A fiú- ifjúságban munkás, tiszta keresztyén életű nemzedéket nevel az egyháznak. E végből figyelemmel kíséri és támogatja az inasok és segédek vallásos nevelését és felkarolja a férfiscéléd ügyet. Temetéseknel felügyel a rendre, a szertartás méltóságának megőrzésére és a halottak iránti kegyelet ápolására.

Ezen cél elérésére a szövetség: előadásokat, tanfolyamokat, vallásos, ismeretterjesztő összejöveteleket, gyűléseket, ünnepélyeket tart, szavaló- és énekversenyeket rendez, jótékony célú adományokat gyűjt, alapokat, intézményeket létesít az egyház presbiteriuma és az egyházi felettes hatóságok jóváhagyásával. (Reformátusok lapja. A kolozsvári református egyházközség hivatalos közlönye. 1932. aug. 15. szám 2. lap.)

Azért tartottam helyesnek és szükségesnek a kerületi és a kolozsvári Szövetség célkitűzését egymásmellett, együtt szószerint közölni, mert mindkettőnek megállapításában és megfogalmazásában ugyanazon férfiúé, mostani püspökünké volt a döntő szó. Ennélfogva a kolozsvári szövetség ügyrendjének célkitűzését úgy tekinthetjük, mint a kerületi szabályzatnak a legautentikusabb forrásból származó kiegészítését, sőt bizonyos tekintetben magyarázatát és egyúttal hivatalos példamutatást arra vonatkozólag, miképpen lehet és kell az egyes gyülekezetek sajátos szükségéit az egyetemes programba beilleszteni. Különösképpen érdekes ebből a szempontból a kolozsvári ügyrend 23—29. §-a, amely a kolozsvári szövetség keretein belül hat szakosztályt létesít: földmivelésügyi, ipari-kereskedelmi, közegészségügyi, nevelésügyi, irodalmi, segélyügyi és egész aprólékosan részletezi az egyes szakosztályok munkaprogramját.

Helyesnek és szükségesnek tartottam ezeken egymás melletti közlését azért is, mert az egyházkerületi Szabályzat a kolozsvári ügyrend interpretálásának figyelembevételével a férfiszövetség munkaprogramjára vonatkozólag olyan alapos és mindenre kiterjedő útmutatást ad, hogy egészen feleslegesnek tartom a magam vagy bárki más részéről is részletezni a Szö-

vetség munkaprogramját. Természetesen nem azért, mintha lehetetlennek és megengedhetetlennek tartanék minden más program megállapításra vonatkozó igyekvést. Az egyházkerületi szabályzatban megállapított kereteken belül lehetséges, hogy minden gyülekezet maga állapítsa meg programját, mint ahogyan ezt előzőleg leszögeztem és mintahogyan az udvarhelyi, a brassói, a dési és más gyülekezetek egymástól részletekben eltérően állapították volt meg munkatervüket.

Csak egy pontra akarok rámutatni. A kolozsvári férfiszövetségi ügyrend a kerületihez hasonlítva a cél megállapításánál erőteljesebben aláhuzza és részletezve mutatja fel a Szövetségre váró lelkimunkát. Az alatt a körülbelül másfél esztendő alatt, amíg alkalmam volt résztvenni a kolozsvári férfiszövetségi munka vezetésében, különösen megerősödött bennem az a bizonyosság, hogy az a szociális munka, amely a gerincét kell, hogy képezze a férfiszövetségi tevékenységnek, csak úgy lesz igazán gyümölcsözővé, csak úgy lesz áldást hozóvá egyházra és egyháztagokra egyaránt, ha ennek a munkának nagyon erős evangéliumi alapot vetünk. Szinte azt mondhatnám, hogy a férfiszövetség-nél nem az a legfontosabb, hogy szociális intézményeket létesítsen, hanem az, hogy megteremtse, életrekeltsen azt a lelkiületet, amely alapja és hordozója minden igazán szociális tevékenységnek. Makkai püspök egyik püspöki jelentésében a szövetség feladatát abban látja: evangéliumi alapon nyugvó, egészséges, termékeny és szervezett existenciális közösséget teremteni a református férfiak között. Ez a legeslegfontosabb. Éppen ezért a férfiszövetségnek, amennyiben újból megpróbálnók munkába állítását, a programja megállapításánál a szociális kötelességek mellett, azokat megelőzően nagyon határozottan és erőteljesen kell kiemelni és részletezni azt a munkát, amely az evangéliumi lelkialapvetést célozza. A férfiak között, akiket az élet szorongató gondja nagyon veszedelmesen az elkülönülésre, a mások bajának részvétlen, önző átlépésére készítet, a férfiak között élő hatalommá kell tenni a testvéri szolidaritás lelkét. Ennek azonban csak egyetlen útja van. Krisztussal kapcsolni össze a férfiakat. Mert csak a Krisztusban eggyé lett lelkek tudnak igazán egyek lenni. Amiként az egyház fundamentuma, úgy minden egyházi munka fundamentuma is a Krisztus.

A Szövetség programja nem más, mint a Krisztusban eggyé lett református férfiak munkaközössége: „Egymás terhét hordozzátok és úgy töltsétek be a Krisztus törvényét.”

Dr. GÖNCZY LAJOS.

Az Isten nekünk két szárnyat adott: az egyenességet és tisztaságot.

BALZAC.

A Férfiszövetségek megszervezése.

Kerek nyolc esztendeje annak, hogy a címben megjelölt kérdés hivatalos formában leelőször szóba került. Az 1931. évi október hó 1—4-én Nagyváradon tartott református nagyhéten hangzott el leghamarabb egy olyan szabadabb szociális szervezetet kiépítésének szükségét feltáró nyilatkozat, mely szervezet keretel között az egyház férfitagjai személyesen és aktív módon résztvehetnek. Az első megnyilatkozást hamarosan tettek követték. Az 1932, 1933, 1934-es években a romániai kálvinista gyülekezetekben itt is megindultak a szervezkedési munkálatok, némely vidéken egyházmegyeileg is, másutt csak egyes népesebb várost gyülekezetekben, de mindenütt a kérdésnek komoly átérzésével történtek szervezkedések, úgy hogy 1935 novemberében kimutatták szerint már mintegy 186 gyülekezetben és mintegy 8000 nyilvántartott taggal működtek férfiszövetségi alakulatok. Visszatekintve az elmúlt nyolc esztendőre úgy látjuk, hogy körülbelül 1935-ben mutatta a szervezkedés görbéje a legmagasabb pontot, abban az évben, amikor dr. Makkai Sándor akkori püspökünk már az egyházkerületi irányító szerv megválasztását is szükségesnek látta azzal a nyíltan kifejezésre jutott céllal, hogy legyen egy olyan szerve ennek a mozgalomnak, amely a szövetség jellegét és szellemi tartalmát mindenkor megadja.

1935 november 24-én az egyházkerületi közgyűléssel kapcsolatban egy igen népes és lelkes hangulatban lefolyt közgyűlés az egyházmegyei tagozati elnökök mellé egy négytagú szűkebb központi intéző bizottságot választott azzal az elgondolással, hogy ennek a központi szervnek majd módjában lesz a maga irányító munkájával olyan elvességet és hatékonyságot belevinni a férfiszövetségi mozgalomba, amely a szövetség teljes kiépítéséhez és életerős, állandó tevékenységéhez fog elvezetni. Sajnos ez az akkor helyesen elgondolt terv azóta egy lépéssel sem ment előre a megvalósulás felé. Az eredetileg szépen indult mozgalom magmerevedését és aláhanyatlását kiváltó okok közül én csak egyetlen egyet ragadok ki s ez az a letagadhatatlan tény, hogy igen könnyen belenyugodtunk azon külső akadályok előállításába, amelyek az 1936-ik és következő években a szövetségi munkák kerékkötőivé váltak. Talán titokban még örvendtünk is annak, hogy vannak akadályok, amelyek mögé bújva a férfiszövetségi munka verszénységének, sok helyt meg sem születésének valamelyes indoklását adhatjuk.

Amikor ezt tapasztalatok és nem fiktív elgondolások alapján így megállapítottam, sem személyek, sem közösségek ellen nem kívánok rekriminációval élni. Teljes tudatában vagyok annak az áldozatos ragaszkodásnak, amivel népünk ma egyházával s a fennmaradását szolgáló összes intézményekkel szemben (iskolák, szeretet-intézmények, gazdasági és kulturális alakulatok) viseltetik, de a felől is bizonyos vagyok, hogy ebben a ragaszkodásában sokkal több az érzelmi, mint az akarat elem, hogy a mi népünket az akarat acélosításában, akadályokat nem ismerő, azokon átgázolni siető igyekezetében még igen sokat kell nevelnünk.

Ma, amikor a férfiszövetségi mozgalomnak a mélypontján állva, a felől gondolkozunk, hogy tegyünk-e valamit és miképpen tegyük, hogy ez a mozgalom ismét életre keltesse, ezeket a dolgokat egészen tisztán kell magunk előtt látnunk.

Mindenek előtt azt a tényleges helyzetet kell hami-sítatlannul, a maga szürke minőségében látnunk, amiben ténylegesen élünk.

A mai államkormányzati rendszer a Nemzeti Újjászülélesi Front életközösségébe való belépési lehetőséggel megszabta azokat a kereteket és karlátokat, amelyek között romániai népkisebbségek és így a magyar kisebbség is a maga állami és népi (faji) életét leélheti. Ezt az életet három fő síkban: szociális, kulturális és gazdasági síkban lehet és kell élni. Hogy ezek az életsíkok

milyen fejlődési lehetőségeket fognak mutatni s azokkal a lehetőségekkel a magyar népkisebbség mi módon fog élni, azt azok a szervek fogják kidolgozni és megállapítani, amelyek már eddig is működnek s a további szervezkedés rendjére ezután fogják alakulni.

Van azonban a kisebbségi életünknek egy olyan vonása, amely bárminő külső keretek között, bármilyen életalakító szervek mellett is életvonds marad s ez az, hogy ezt az életet nekünk, magyarságnak, személyszerint kell kialakítanunk, hogy ez az élet a szerint lesz jobb avagy kevésbé jó, hogy alakításában egyenként és összesen milyen lélekkel és milyen akaratereővel veszünk részt. Ennek az életnek a formálásában és kialakításában minden embernek aktív részt kell vennie s mindenkinek az ő lelki és szellemi alkatából a legértékesebb erőket kell tevékenységbe állítania.

Hogy melyek és milyenek legyenek ezek a lelki erők, erre kell tulajdonképpen a mi népünket ránevelnünk. Ez a nevelés nálunk kálvinista magyaroknál, de hitünk szerint más felekezetteléknél sem folytatható másutt csak az Anyaszentegyház kebelében, abban a lelki közösségben, amelyben az élet minden mozzanatára abszolút örök mértéket állított fel maga a mennyi Édesatyánk, és az Úr Jézus Krisztus. Ő a Kütfő, ő az Út, az Igazság és maga az Élet, a mi életünket helyesen és a mennyi Atya akaratának megfelelően csak az Ő tanításának alapos ismeretével és az életünkbeni folytonos alkalmazásával élhetjük le.

Ezeket a tanításokat és ezt az akaratot nem ismerhetjük meg csak az Anyaszentegyház kebelében. Nem elégségesek erre a rendes istentiszteletek, egyfelől azért, mert azokon az egyháztagok közül — sajnos — nagyon sokan részt nem vesznek, az istentiszteletek buzgó látogatására is még nevelni kell az egyháztagokat, másfelől, mert az istentiszteletek megszabott liturgiája kizárja a lehetőségét annak, hogy a hívek lelki kételyeiket a közösség elé hozzák és a mások hozzászólásából, esetleges bizonyágtételéből is nyerjenek indítástokat, a kételyeik eloszlatásához alkalmas megvilágító útbaigazításokat.

Nem elégséges erre az egyházi iskola sem, egyfelől azért, mert az iskoláztatás megszabott életkorra vonatkozik, másfelől, mert az iskola a sokféle általános ismeretnyújtási kötelezettség folytán nem tud elégséges időt és alkalmat szolgáltatni ilyenféle kérdések megtárgyalására. A családtól otthon nagyon jó és megfelelő helye lehetne ezeknek a lelki épüléseknek és erősítéseknek, ha a családtól otthonok mind a békeség és szeretet otthonai lennének, ha Isten Igéje lenne bennük a szabályozó erő és feltétlen hatalom. Sajnos, még messze vagyunk ettől az állapottól, erre is még nevelni kell a családtagokat.

Nem marad más célhoz vezető lehetőség, mint az, hogy a különböző nemű és korú egyháztagokat szövetségekbe tömörítve keressük azokat az alkalmakat és lehetőségeket, amikor az Ige fénye és világossága mellett megismerhetjük az élet minden vonatkozásában az Isten akaratát, magunkat ez alá az akarat alá helyezzük és életünket mindenben ennek az akaratnak megfelelő módon rendezzük be.

A hitéletnek ez az elmélyítése és meggyökeresítése a legfőbb célja és legelsőrendűbb feladata minden egyházi szövetségnek s így ez a legfontosabb feladata a férfiszövetségnek is. Minthogy pedig hitbéli hűség és erősség nélkül nincsenek jó cselekedetek, amiképpen virág nélkül nincsen gyümölcs, nincsenek helyes meglátások, amiképpen napfény nélkül nem tudunk elgázolni a világban, nincsenek lendítő akarások, amiképpen az elernyedt rugó nem szolgálhat hajtóerő, az élet elesetneinek felemelése, az élet nagy kérdéseinek megválaszása és megoldásukra szolgáló elszánt akaratnak érvényesítése mind csak hitben erős, Isten Igéjében jártas, azt elfogadni kész keresztyén lelkekkel, a mi hitünk szerint öntudatos kálvinistákkal lehetséges, akiknek nevelése a kü-

lőnböző egyházi szövetségeknek a feladata.

Azért nincs igazuk a férfiszövetségi munka ellenzőinek, azoknak az egyházi és világi hivatalosoknak, akik ezt a munkát az egyház más szervével, pl. a prebitériumokkal, pótolandónak látják, mert az egyház tagjainak hitben való nevelését semmiféle más közösségben nem tudják biztosítani. Ezért marad mindig időszzerű probléma a férfiszövetségek megszervezésének kérdése, mert ezek a szövetségek elsősorban hitbeli közösségek és csak másod, harmad és következő sorokban egy-egy társadalmi vagy gazdasági probléma megoldására hivatott szervezkedések. Ezeknél a gyökér és a gyökér táplálására hivatott mennel eddel a fontosabb dolog, aminek biztosítása mellett minden cselekedet, amit a szövetség létrehoz, mint magától adódó gyümölcs hull a szövetség és rajta keresztül az egyetemes magyarság és az egész emberiség ölébe.

Az egyetemes nemzeti és emberi cél és az eddigi sikertelen próbálkozásokból leszűrt tapasztalatok megszabják azt a módot is, ahogyan az újbóli férfiszövetségi szervezkedésnek történnie kell. Az eddigi alulról felfelé haladó kiéltést rendszert a felülről lefelé haladó szervezési rendszernek kell felváltania. Meg kell mindenekelőtt alakítani az egyházkerületi tagozatot s feladatává tenni,

hogy a Méltóságos Igazgatótanács segítségével mindenben a fennálló egyházalkotmány keretein belül maradván rendelkezést uton alkossa meg a megyei tagozatokat és azok az egyházközségi tagozatokat. Minthogy pedig azok az eredmények, amiket ezeknek a szerveknek a működésétől várunk, egyetemes erejűek, az egész magyarságnak, közelebből a romániai egyetemes kávinista magyarságnak érdekelt szolgálók, ezért nem vonhatja ki magát a szervezkedés kötelező ereje alól egyetlen gyülekezet és egyetlen egyháztág sem, aki pedig kivonná magát, azt egyházfegyelmi uton kell jobb és időszzerűbb beldításra bírni.

Egészen elvi síkon mozogva fejtettem ki elgondolásaimat egyházunk egyik vérszegény belmíssziót alakulatának, a csak inkább papiroson létező férfiszövetségeknek szükséges életre keltéséről. A férfiszövetségi munkamezőkről szándékosan nem szóltam. Óriási kiterjedésűek ezek a mezők, távlatok annál inkább megnyílnak, minél inkább nyitogatjuk lelki szemünket és minél inkább acélosítjuk akaratunkat. Ezeknek a mezőknek bevilágítása egy közelgő cikk feladatát fogja képezni.

Nagyenyed, 1939. augusztus hó.

CSEFŐ SÁNDOR.

Férfiszövetség falun.

A címben jelzett kérdés egyik legnehezebb kérdésünk. Nem is sokat foglalkoztunk vele. Van-e jelentősége, kell-e és épen ma foglalkozni vele? A feltett kérdésre nem tudunk külön — csak mint evangéliumi munkaággal foglalkozni, mert e kérdés felvetése érinti a falu életének mai problémáit. Hosszú idők terhe és mulasztása állította élre a falu életének kérdéseit. Hol mélyebben, hol divatszzerűleg próbálják is a vele való foglalkozást. Ezeket nézve, láthatjuk, hogy különböző úton és keretek között történnek kísérletek a falu életének kérdéseinek megoldására. Nem vitathatja el egy „falumunkás” sem, hogy sorrend szerint elsődleges fontosságú és jelentőségű a falun élő református férfiak vallási, illetve lelki életének problémái. Ez az alapkérdés, melynek megoldása nélkül hiábavaló vergődések a szociális és gazdasági kérdésekkel való foglalkozások.

Ezelőtt kilenc évvel egy falu-konferencián a falu válságának kérdésével kapcsolatban azt emeltük ki, hogy a falun élő férfiak lelki élete ment nagy válságokon át. A tradicionális, vallásos életerők nagyrészen kiestek a falusi férfiak életéből, az egységes élettipus megváltozott, a falu férfiai életfelfogásukban és életfolytatásukban különböztek. Akkor is és ma is nagy életkérdésként áll elénk a feladat: miképpen lehetne a falu férfainak lelkében és életében életteljessé tenni a református keresztyén aktív hitéletet? E kérdés felvetése utal arra, hogy az egyházat nagy felelősség indította arra, hogy a férfi társadalom életében Krisztus számára való megnyerése érdekében indítsa meg a férfi szövetség munkáját, mint külön missziói munkaágot. Mi a helyzet? A falusi férfiak benne vannak mind az egyházban, ra-

gaszkodnak hozzá, az egyház a falusi ember számára egy nagy tényező. Az egyház áldásait igénybe veszi, életét az egyház keretei között folytatja. Talán nem sötétlátás, ha azt mondjuk, hogy nem belső erők azok a szálak, melyek odafűzik, hanem nagyrészen nemzeti és szociális vonatkozásúak. Ebből következik az, hogy az egyház benső, lelki tartalmát és munkáit nem tudják kellően értékelni. A kultikus cselekményeknek megvan a maguk láthatatlan vonzása, szinte mágikus hatásokat keresve bennük, de az aktív református vallásos kegyesség, a mély imaélet és háládatos jócselekedetek értéke kis jelentőségű. Ez a helyzet aláhúzottan mutatja, hogy az egyház evangélizáló-missziói munkája kiváltképpen a férfiak felé kell irányuljon. Minden kis falusi gyülekezetben kiemelkedik a férfiak egy kisebb csoportja, amelyik rendszeresen gyakorolja az istentiszteleteket, élénken támogat minden egyházi munkát és buzgón részt vesz az egyházi élet szabad mozgalmában. A többség viszont bizonyos külső körülmények okozta bizalmatlanságból vagy lelki szükség hiányából közömbös és érzéketlen a vallási és lelki kérdések iránt. A férfiszövetség, mint egy új keret kínálkozik alkalmas, hogy közösségébe vonja a falu férfait, akik e közösségben egy élettypust nyernek, mely képes lesz a falu életének problémáit megoldani.

A falusi férfiszövetségek munkája hármas irányú lehet: a) lelki, b) szociális és c) gazdasági.

a) A falun élő embereknek is megvannak a maguk nagy kérdései. Egyfelől az örök nyugtalanságot okozó marxista gondolkodás hullámvérése elért a faluhoz is, a mindennel elégedetlen és mindenkivel szemben bizalmatlan falusi férfiak lelke megüresedett. Másfelől a túlfutott

nemzeti jelszavak, eszmeáramlatok zavarossá teszik látásaikat. Mindkét irányban a holnap kérdései olyan színekben jelennek meg, hogy az amúgy is feszült élethelyzetben nem kapja élete számára a biztos támpontot. A mának elvitatlan nagy kérdése, hogy Isten ígéjében kínálkozó drága erőket oda kell vinni a férfiak életébe. Amint régen megállapították, hogy mily zavartalan, boldog életfelfogás és magatartás jellemzi a falusi embert, ma éppen ellenkezőleg, a holnap felé nézés nyugtalanságai és bizonytalanságai égetik lelkét. Ezek a mai idők lennének alkalmasak arra, hogy a falusi férfiak a maguk közösségében keressék a tisztánlátást, tudják megtalálni azt, hogy a ref. keresztyén férfinak hova kell tartoznia. Egész bizonyos, ha a mai 30—45 éves falusi férfinemzedék nem juthat Isten ígéjének vezetése alá és nem kapja meg azokat az erőket, melyek életét az evangéliumi kegyesség alapjára helyezték, úgy a tegnapi baloldali és a mai jobboldali falusi férfiak holnap hol lesznek, alig ítéhető meg. Krisztus és egyháza számára el fognak veszni. Világosan kell látnunk, hogy a férfiszövetségben első sorban ezt az evangélizáló, lelkeket Krisztus számára megnyerő munkát kell végeznünk. Nem mondjuk, hogy nincs nagy nehézsége e munkának, épen fentiek tárják fel a nehézségeket. De nem szabad felednünk, hogy csak a nagy nehézségeken átmént életeteknek van ellenálló erejük. Az sem épen mellékes dolog, hogy akiket meg tudunk nyerni Krisztus számára, az a falusi férfi, aki át tudja adni magát Isten vezetésének, annál áldottabb és gyümölcstermőbb életet sehol sem lehet találni. Nagyon hosszúra nyulna, ha részlet- és módszerei kérdéseket is most megbeszélés tárgyává tennénk, csak utalunk néhány kérdésre. A munka vezetőjének a mindennel szemben tartozkodó, idegenkedő falusi ember bizalmát kell fölkeltenie, azután következik a lelki szükségek és hiányok megláttatása, Isten ígéje alá helyezni az élet minden kérdését és ráeszméltetni arra, hogy Istennél nincsenek megoldatlan kérdések, s végül az imádkozó indulat áldott lehetőségei között a megbékélést keresni.

b) Ilyen közösségben oldódnak meg a falu férfiai számára a szociális kérdések is. Sokan talán kérdésbe teszik, milyen szociális kérdések lehetnek a falunak, hiszen minden falu társadalma egységet alkot. Ez csak látszólagos. A mai falu társadalma széttagolt. Nem mondjuk, vannak falvak, ahol az egységes élethelyzet nem okozott differenciálódást, de ezek csak kivétel számba mennek. A legtöbb falu ma kiköböl tevődik össze? A falu vezetői, intellektuálisjai, a birtokos, a törpebirtokos, iparosok, zselérek, napszámosokból. És ezek már nem a falu őstalaján élnek. Nagyrészüket a városból tért haza magasabb külső életigénnyel és felszíva a városi élet beteges jelenségeit. Ezek és az öslakók, illetve a faluba gyökerezettek és az ipa-

rosok nem tudják megtalálni egymást. Észrevétlenül nyílnak a nagy szakadékok, melyeknek egyik kiemelkedő tünete a falusi családi életben megnyilvánuló ellentétek, kibékíthetetlennek látszó összetűződések. Itt e kérdésnél különös jelentőségű a férfiak magatartása és súlya. Gondolom, nem egy lelkipásztor látja, hogy mily nehéz a falu különböző rétegeivel összhangban élni és dolgozni. Ha nem hagyjuk figyelmen kívül a falu arculatának ezt a vonását, úgy megérthetjük, hogy a falu szociális betegségeinek gyógyítására és kiküszöbölésére igen alkalmas munka a református férfiak életközössége. A lelkileg összekapcsolódó férfiak között leomlanak a válaszfalak, a kicsinyes, külső élethelyzet teremtette ellentétek oly könnyen elsimulnak. Milyen nagy dolog lenne egy református faluban, ha a vallási dolgok iránt addig közömbös birtokos és más műveltjei a falunak, az iparosok, a városi szolgálatból hazakerült „felvilágosult“-ak és a falu szívéből kinőtt igénytelenebb embertestvérek a biblia meleg légkörében elfelejtik a sok hazugságot, igazán testvérekké válnak, a férfiszövetségben egymásra találnak. Nemcsak, hogy a falu életének harmóniája teremődik meg, nemcsak hogy a családi élet sok baja, ellentéte kiküszöbölődik, hanem feltáru a férfiak előtt a nyomorúság, a szociális szenvedések és bajok. A szociális bajok iránt kissé érzéketlen falusi ember felismeri azokat és források nyílnak az enyhítésére. Nem fogják egykedvűen nézni a kiszolgált katona legények házasság-izonyát, megrendülnek a megcsökkent gyermekszületések száma előtt s nem fogják mosollyal túltenni magukat a vene-reas betegségeken.

c) Az élet gondja, terhe, a ma és a holnap nagy kérdései falun is a férfiaké. Nem is ütdöhetünk meg azon, hogy a falusi férfit milyen nagy mértékben veszik igénybe az életfenntartás terhei. Ezért van az, hogy a falusi férfi életét nagyrészen a földi, anyagi javak kérdései töltik meg. A multnak egy nagy tévedése az volt, hogy az életnek ezt a részét figyelmen kívül hagyták. Teljesen elválasztották az emberi életben a lelket és testit, minek az lett a következménye, hogy az emberi teljesen urrá lett és elhomályosította az istenit. Az örök evangélium pedig mindig hirdette: „Tartsd meg őket a világban“ igen, a földi anyagi élet forgatagában ne veszítse el magát az ember, hanem tudja a teljes életet élni, a pénz, a föld, a testiség egészen isteni erők hatása alatt legyenek. Nem vonjuk kétségbe azt, hogy a mai falusi férfiak élet folytatásukban nagyon anyagiasak. Itt kell rámutatnunk arra, hogy a férfiszövetség a maga lelket formáló munkájával a falusi férfiak lelki vonásait nyomja rá az anyagi javakra. A férfiszövetségbe a falusi férfi egészen beviszi a maga életét, nem tudja elszakítani magától az anyagi kérdéseket, ott kell kapnia azokat a szempontokat,

melyek által mássá lesznek számára az anyagi dolgok értékei. Falusi férfiszövetség nem képzelhető el, amely az evangéliumi erők által ne tudná bekapcsolni a falusi élet gazdasági és anyagi problémáit. A férfiszövetség előtt nem lehetnek közömbösek a falu népének termelési és értékesítési kérdései. Az elhelyezési, kereskedelmi élet szennyes, rothadt világából az evangéliumi munka ereje által lehet kiemelni népnövekedést és az altruisztikus önellátás felé irányítani. Ezzel a kérdéssel kapcsolatban a férfiszövetség munkakörébe jutnak a falusi gazdasági alakulatok, szövetkezetek stb., melyek a magasabbrendű irányítást, lelki hatásokat kapják a férfiszövetség munkája által. És itt már egy olyan széles mezőre értünk, melyen nem mehetünk

végig, de amellyel kapcsolatban a falu életének minden kérdése megoldást nyerhet. Még sok olyan vonása és kérdése van a falu életének, amelyek érintkeznek a férfiszövetség munkájával és feladatával, a művelődés, szórakozás, közegészségügy stb. Egy ilyen cikk keretében nem is lehetett célunk ezeket a kérdéseket feldolgozni, főkérdésnek azt tartottuk, hogy hangsúlyozzuk a falusi férfiszövetség csúcscélját a református falusi férfiak lelki szolgálatában és ezáltal a református keresztyén élethatások bélyegét rányomni a falu életének minden megnyilvánulására.

ZOLTÁNI PÁL.

A presbitérium és a Férfiszövetség viszonya.

Mindjárt tíz éve lesz, hogy református egyházunkban a F. Sz. megalakult. Az egyház életében azonban egy-két hely kivételével *élő munkaszervev*é válni nem tudott. Ennek többféle oka volt. Most nem célunk a tétlenség és nehézkesség okait kutatni, ezek részben csaknem mindenki előtt ismeretesek, hanem az a feladat képezi most főgondunkat, hogy miképpen lehetne a F. Sz. holt tetemébe életet lehelni s a most még csak papíron létező szövetséget az egyház életében hivatása teljesítésére felbreszteni és *munkába állítani*.

Amikor erre a kérdésre feleletet keresünk, a F. Sz.-nek a presbitériumhoz való viszonyából kell kiindulnunk, mert a férfiszövetségi munkának a gyülekezetben egyellen beinduló szerve csak egy élő presbitérium lehet és a presbitériumnak gyülekezetkormányzó tevékenységében leghatásosabb támogatást csakis egy élő F. Sz. nyújthatja.

A következő valóságokat kell világosan látnunk:

1. A presbitérium a gyülekezetnek nem egyik munkaszerve a szövetségek mellett, hanem kizárólagos, egyetlen felelős kormányzó testülete, mely a megbízatást erre a munkára Istentől kapja a gyülekezet tagjain keresztül, hogy Isten és ember előtti felelősség elsődleges hordozásával vezesse, pásztorolja és kormányozza a gyülekezetet az Isten akarata iránt való feltétlen engedelmségben.

Ebben a sűrített megfogalmazásban benne van először, hogy sem egyik, sem másik szövetségi szerve a gyülekezetnek nem értékelheti magát oly nagyra, sem pedig a presbitérium nem feledkezhetik meg a maga hivatásáról annyira, hogy jelentőségében és szerepében egy legyen az egyháztársadalmi szervekkel. A presbitérium fölötté áll az egyesületeknek. Ha ez nem így van, a hiba a presbitériumban van és pedig azért, mert a gyülekezetben nem tölti be presbitériumi hivatását, még érthetőbben mondva: halott a presbitérium. Benne van másodsor, hogy a presbitériumokat egyes tagjaiban és együttesen is rá kell nevelni annak a meglátására, hogy nekik a gyülekezetben úgy személyileg, mint testületileg milyen fontos szerepet kell betölteniök és hogy ez a szerep ne legyen sem nyűg, sem elvárt dísz a presbitérium vállán az egyház olyan-amiely anyagi adminisztrálására, hanem legyen Istentől nyert megbízatás a hívek megtartására, a gyülekezet építésére, a bajok, kísértések, támadások közötti kormányzására. „A köztetek levő presbitereket kérem én — írja Pál apostol — *legettesétek az Istennek köztetek levő nyáját, gondot viselvén arra nem kényszerítésből, hanem örömet, nem rút nyereszkezdésből, hanem jóindulattal; sem nem úgy, hogy uralkodjatok a gyülekezeteken, hanem, mint példaképei a nyájnak.*” Benne van végül, hogy a presbitérium

a megbízást Istentől a gyülekezet tagjain át kapja, ennélfogva szolgálatával mindig a gyülekezet tagjaira tekint és a tagok céltudatos, állandó nevelésével igyekszik őket olyan öntudatoságra emelni, hogy ezzel a joggal adott esetben a szolgálatra alkalmas presbiterek kiválasztása alkalmával *minél eredményesebben* élhessenek. Lelki kiskorúságban élő gyülekezeti tagok nem tudnak olyan presbitériumot állítani a gyülekezet élére, amilyent ennek isteni rendeltetése megkíván, ebből az következik, hogy a presbiterválasztás hosszú időre jól vagy rosszul meghatározza a gyülekezet életét. Általa megromolhatik vagy megéledhet egy gyülekezet.

2. Az élővé lett presbitérium szolgálatán át kell megelevenednie a F. Sz. munkájának is, melyet az egyházi munka szüksége hívott életre.

A F. Sz. nem a missziói lélek erősödésének eredménye, sőt ellenkezőleg, azt mondhatnám, hogy az egyházban meglátott sok baj, szükség és segítő szándék hozta létre a F. Sz.-et is. Rádöbbsentünk lelki és anyagi rongyosságunkra, híveink öntudatlanságára, az áldozatkészség megcsappanására, a szociális nyomorra, falvakon és városokon egyaránt pusztító testi-lelki romlásra, rádöbbsentünk tehát saját erőtlenségünkre, gyámoltalanságunkra, magunkra hagyatottságunkra és ezt mondtuk: a gyülekezet keretén belül a gyülekezet férfi tagjainak szervezkedését és nevelését súlyos veszteség nélkül továbbodítani nem lehet és F. Sz.-et alakítottunk. A szövetség tagjaiban, azoknak felkészültségében, szolgálatkészségében, araválóságában gyenge, erőtlén, bűnös, nagyon emberi volt, a presbitériumok sem voltak a lelki erőnek és a helyzet tiszta látásának birtokában, hogy ezt a tipegő szövetet a gyülekezet munkájában céltudatosan felhasználják vagy — ha még alkalmatlanok erre, akkor — neveljék és emiatt a férfiszövetségi fronton teljes pangás, tétlenség következett be.

A F. Sz. célját tekintve egészen egyházi: Az egyház tagjaiban, az egyház egyes intézményeiben a Szent-írassal és szakramentumokkal való élés és a keresztyén szeretet gyakorlása által építi Isten országát. Szervezetét tekintve egészen a presbitérium fennhatósága, irányítása és ellenőrzése alatt áll. Tehát úgy célját, mint szervezetét tekintve, a gyülekezet egyik jelentős munkaszerve lehetett volna a presbitérium kezében. És nem lett. De lehet, ha a presbitérium hivatása szerint szolgálat a gyülekezetben és a F. Sz.-et is rendeltetése szerint igyekszik szolgálatba állítani.

3. A presbitériumnak ez az irányító és nevelő munkája a F. Sz.-gel való viszonyában kettős irányú:

Először: A presbiter hivatása hűséges teljesítésével, a példaadás erejével buzdítólag hat a gyülekezet férfi tagjaira. A presbitérium gondoskodik arról, hogy fele-

baráti szeretettel, egymás iránti felelősséggel és a feyelmezés egymásközi gyakorlásával önma nevelje tagjait és kényszerítse rá a gyülekezeti lagsággal járó kötelességeinek teljesítésére, mint pl. az istentiszteletek szorgalmas látogatása, úrvacsorával való élés nem egyszer vagy egyszer se, hanem valahányszor alkalom van rá, az egyházi szolgálatok igénybevétele maga és családja számára, Isten parancsolatainak megtartása, gyermekei vallásos nevelése, házuk népének megőrzése minden anyagi és lelki kártételtől a gyülekezet ellen, az egyházi köztartozások pontos fizetése, az adakozás gyakorlása, a hívek életének testvéri figyelése, segítése, a lelkipásztor munkájának támogatása. Amelyik gyülekezetben a presbiterek e kötelességeket híven teljesítik, ott a presbitérium körül az egyszerű egyháztagek védelmező és támogató mozgalma fejlődik ki és szinte magától megindul az egyházban a férfiak szervezett munkája.

Másodszor: Az élő presbitériumnak lesz ereje arra is, hogy a gyülekezet férfitagjait munkaközösségbe szervezze, irányítsa és ellenőrizze. A F. Sz. alapszabályában

említett egyes szakosztályok nem lesznek zörgő dióhéjak, hanem a gyülekezet különböző tevékenységi területein szétszórott dolgozó szervek a gyülekezet érdekében. Az élő presbitérium meglátja nemcsak a kiáltó anyagi hiányokat, hanem a lelki szűkséget és sorskérdéseket is és ki tudja jelölni a gyülekezetben minden egyesülete részére a vallásos, kulturális, szociális és lelkigondozói téren azokat a sajátos területeket, ahol ez a laikus mozgalom a gyülekezet építéséből kivieszi a maga részét. Az élő presbitériumnak lesz ereje és tekintélye is az alvók felébresztésére, az elgálopprozott egyesületek megszabolására és az egyházi élet korlátai közé való visszatérítésére.

Minden ébredési mozgalomnak elengedhetetlen feltétele a *lélek és a szabadság*. Az előbbit Istentől kell kérnünk, mert amíg ő meg nem világosít és őrzi nem kezd, hiábavaló minden emberi okoskodás. Utóbbit pedig egyházi főhatóságunknak kell az állam legfőbb hatóságaitól egyetemes érvénnyel kieszközölni, mert gyülekezési szabadság nélkül nincs ébredési mozgalom.

DAVID GYULA.

Magyarbényei Báró Radák Ádám.

— 1837—1897. —

1. A család és utolsó férfi tagja.

Két esztendővel ezelőtt volt magyarbényei báró Radák Ádám születésének századik és halálának negyvenedik évfordulója. Emléke kétségkívül azért merült olyan korán feledésbe, mert a közéleti szerepléstől csaknem egészen távol tartotta magát. Emiatt élete külső eseményekben sem gazdag és, kevés írott emlék őrzi életének történetét. Bár a reá vonatkozó adatok elég hézagosak, annyit mégis fel lehetett kutatni, hogy azokból szemünk elé állíthatjuk áldott életének emlékeztetőt és lelkiarcát. De az egyszerű nép vénei, akik még szemekkel látták, szeretetükben, tiszteletükben és megbecsülésükben részesítették, még élénken és hálával emlékeznek rá. Róla való emlékezéseik nyomán az ifjabb nemzedék előtt az utolsó Radák legendás alakká kezd válni, annyira, hogy a néptől nyert adatokat csak erős kritikával lehet felhasználni életrajzának megírásánál.¹

Mint őseit, az ő egyszerű alakját is — bármennyire nem kereste, sőt tiltakoznék is ellene — nagy tisztesség övezi az erdélyi református egyház történetében. Nagysága azonban nem e világ szerinti, hanem lelki, hitbeli és erkölcsi nagyság és e tekintetben egyarányival sem maradt kisebb nagyszerű őseinél, — akik a közélet küzdőterein és a csatamezőkön évszázadokon át szolgálták nemzetüket, református anyaszentegyházukat s ez által fényes, dicsőséges neveket szereztek maguknak, családjuknak — sőt e nemes utód egyszerű élete az, mely a legszebb fényességet veti a család és az ősök emlékére.

Miután a Radák-család férfiúága báró Radák Ádám-mal kihalt, érdemes röviden megemlékeznünk erről a híres, erdélyi református családról. Tagjai hazájuknak és református anyaszentegyházuknak büszgő, hűséges és tántoríthatatlan hősei voltak valamennyien. Szolgálatuk és áldozatkészségük, főképp kiterjedt birtokaikon, kifogyhatatlan és kimeríthetetlen volt az anyaszentegyház, iskolák, templomok, lelkipásztorok, rektorok és tanulók állandó és bőkezű segélyezésében. A XVIII. században, mikor üldözések, csábítások, fényes címek, adományozások és házasságok következtében annyi derék, korábban hűséges főúri család elhagyta a református egyházat, sőt később elleneződött; a Radák-család mindenik tagja nagyon hűségesen, minden védelemre és segítségre

készen álltak — Bethlenekkel, Bánfiakkal, Rhédeiekkel, Telekiekkel, Keményekkel stb. — mellette.²

A család Békés megyéből jött Erdélybe a Szopolyaiak idejében, II. Ulászló 1514-ben megerősítette a család ősi nemességét. Négy testvér volt: Balázs, Mihály, István, Tamás. Levelaik elvesztek a török háborúk idején.

Edelesi Radák László János Zsigmond erdélyi hadainak fővezére volt. Tőle kapta a vezéri kardot és buzogányt, melyre „Radák László 1562.” körirat van felvéve. 1568-ban erdélyi adományokat kapott. 1576-ban, notázták, mert Békés-párti volt, de jószágait később visszakapta. Meghalt Dicsőszentmártonban 1581-ben. Felesége volt szentléleki Tarnóczy Borbála, Dicsőszentmárton, Magyar királyfalva és számos más uradalom dúsgazdag főúrnak leánya. A Radák-család ekkor már vagyonban, tekintélyben, előkelőségben Erdély legelső főúri családjai közé tartozott. A család mindenik tagja és utóda a református hitet vallotta. Radák László utódai a magyarbényei előnevet viselték. A küllőmegegyi Magyarbényén s Mikeszázán és a hozzájuk tartozó községekben több ezer holdas birtokuk, fényes kastélyuk volt.

Radák László fia magyarbényei Radák Imre (meghalt 1606), felesége róvási Farkas Klára. Utánuk ilyen sorrendben következtek az utódok: I. István, a küllőmegegyi jószágában nova donatiót kap (1617), felesége (1627) forrói Tolmács Zsófia; II. Imre (1642), felesége (1673) magyardellői Jármí Anna; II. István, 1694-ben elzalogosítja az oldi jószágot Thordai Gábornak, ugyanezt átengedi hatvan évre (1695) Pekri Lőrincnek. Pekri építi a kastélyt, a labancok elpusztítják; felesége romagyomi Thordai Zsuzsánna. I. Ádám (1704—1736). Viszaváltotta Ozdot (1713). Újraépíttette a kastélyt, a mikeszázai, oldi templomot, paplakot, résztvett Rákóczi szabadságharcában, felesége pebrovina gróf Pekri Erzsébet, ki sok hagyományt tett az egyházaknak. IV. István (meghalt 1773), felesége gróf Thoroczky Kata; II. Ádám (1753—1803), felesége magyargerőmonostori báró Kemény Drusiánna; V. István, született 1782 szept. 24. Magyarbényén, meghalt 1865, felesége kisérei gróf Rhédei Klára (1809—1868). Gyermekek és a családnak utolsó férfitagja volt magyarbényei báró Radák Ádám (1837—1897), felesége várhegyi gróf Lázár Olga (1843—1902).³

¹ Radák-Ádám életére vonatkozólag adatokat közölték: Sükösd Sándor oldi, Derzi Lőrinc ny. oldi, Nagy Károly msülyei, Benke Ferenc mbényei, László János mikeszázai, Kovács Zsigmond tusnádszántói ref. lelkészektől.

² Pokoly József: Erd. ref. egyház története. Kvár. III. 116 l.
³ Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest. Br. Radák-család levéltára. Kijegyezte sándorfalvi dr. Pap István kúriai tanácselnök,

A bárói címet Radák Ádám dédapja, IV. István, kapta 1744. évben Mária Teréziától. Szépanyja, gróf Pekri Erzsébet-Terézia, gróf Pekri Lőrincnek és báró Petrőczy Kata-Szidonának, Erdély áldott nagyaszonynak és a XVII. század legnagyobb magyar protestáns költőjének⁴ volt leánya. Édes anyja gróf Rhédei Ferenc fejedelemnek leszármazottja, gróf Rhédei Ádám kincstárnoknak (1768—1849) és gróf Teleki Máriának (1777—1826) leánya. Testvére volt gróf Rhédei Máriának (1811—1849), aki Erdély és a református anyaszentegyház egyik legnagyobb fiának, hidvégi gróf Mikó Imrének (1805—1876) volt felesége.⁵

Édesanyja, Erdély hajdani nagyaszonynak igazi példaképe, családjának ősi hagyományai szerint nemes-szívű és bőkezű patronája volt mindazon református egyházközségeknek, hol birtokai voltak. Az 1848—49-i szabadságharc idején páratlan szolgálásokat tett hazájának. Igazi őrangyala volt a magyar ügy harcosainak és üldözötteinek.⁶ Édesapja egy másza 13. próbás ezüstöt adott a honvéd hadsereg részére.*

Radák Ádám 1837 szeptember 3-án született Marosvásárhelyen. Leánytestvérei voltak: Mária (1834—1866) Bernáth Albertné, Kata (1835—1870) Antal Jánosné, Anna (1836) gróf Teleki Domokosné.⁷

Édesapja és édesanyja nagy gonddal nevelték fel. Szeretettel kísérte figyelemmel nevelését nagybátyja, gróf Mikó Imre is, akinek élete és példája nagy és jótékony hatással volt reá egész életén át. Édesanyja, mint a Rhédei-családnak mindenik tagja, búzgó, vallásos, mélyhíű nagyaszonny volt, aki minden földi vagyonnal drágább örökségként ruházta reá anyai nevelése által mindazt a hitet, buzgóságot, hűséget, szeretetet és áldozatkészséget Isten és református anyaszentegyháza iránt, mely a Radák és Rhédei családokban évszázadokon keresztül nemzedékről nemzedékre szállott. Radák Ádám a családi otthonban, főképpen édesanyjának szíven keresztül tett meg azzal a tántoríthatatlan hűséggel, kegyes vallásos érzülettel, mely egész életén át áldott jócselekedetekben nyilvánult meg a református anyaszentegyház iránt. Az, hogy fejedelmi jötevője volt életében, főképpen végrendeletében az erdélyi református egyháznak, elsősorban édesanyjának köszönhető. Ilyen volt édesanyjának nővére, gróf Mikó Imréné is. Mikó Imre maga vallja meg, hogy az anyaszentegyházért tett összes jócselekedeteiben jóságos anyyala, felesége ösztönözte őt, nemcsak, míg férje oldalán élt, de halála után is.⁸ Így ösztönözte és nevelte fiát az egyház és iskolái iránt áldozatkészségre Radák Istvánné is. A hálas gyermeknek alapítványai, különösen, melyeket édesanyjának emlékére tett, szolgálhatnak erről hű bizonyosságokat.

Radák Ádám a gyermeki szeretet mintaképe volt. Szülei emléke iránt hálával és kegyelettel viseltetik haláláig. Évenként emlékestiszteleteket tartatott haláluk évfordulóján és azokon mély megindulással imádkozott szülőiért és őseiért.

Gyermekek és ifjúkora a szabadságharc idejére és az utána következett elnyomás korára esett. Szüleivel együtt hiűkből és Istenben vetett rendületlen bizalmukból merítették erőt és ott állott előttük a hűséges rokonok, gróf Mikó Imrének felemelő példája, akit a mérhetetlen veszteségek, fájdalmak nem törtek össze, de megerősítették a hitben, reményességben és aki áldott cselekedetekben, a romok eltakarításában és újrakiépítésében keresett és talált vigasztalást.⁹

Gróf Mikó Imrét nagyon tisztelték és szerették a családban. Radák István és felesége 1855 január 24-én kelt okmányban őt nevezték ki egyetlen fiúik, Ádám

⁴ Költeményeit Radák Ádám, édes anyja fedezte fel 1860. évben az ozdi kastély könyvtárában. Ő küldte meg Thaly Kálmánnak és azóta váltak ismertekké.

⁵ M. N. Múzeum, Bpest. Br. Radák-család levéltára.

⁶ Pallas Lexikon Pótkötet, II. rész 502. l. 1904.

⁷ M. N. Múzeum Radák levéltár.

⁸ M. N. Múzeum, Bpest. Radák levéltár.

⁹ I. G. Gróf Mikó Imre. Kvár, 1931. 24. l.

¹⁰ U. o. 25—30. l.

gyámjával arra az csetre, ha 24 éves életkora előtt a szülők elhalnának.¹⁰

Radák Ádám az elemi iskolát és a gimnázium al-sőbb osztályait, Móricz Sándor nevelőtanár vezetése mellett, a szülei házban tanulta és a vizsgákat, mint magántanuló tette le. 1843. évben, 6 éves korában németnyelvű levelet írt édesanyjának Kolozsvárra arról, hogy jól viseli magát.¹¹

Az 1854—55. tanévben, mint VII. osztályos tanuló, a tanárai révén híressé lett nagykőrösi gimnáziumnak volt rendes növendéke. A gimnázium tanárkara csupa kiválóságokból állott. Itt volt tanár Arany János, Mentovich Ferenc költő, Szász Károly költő és műfordító, Ács Zsigmond Shakespeare fordítója, Jánosi Ferenc politikai író, Losonczy László költő, Szilágyi Sándor, Szabó Károly, Salamon Ferenc kiváló történetírók és tudósok

Radák Ádám ebben az évben verset írt édesanyja születésnapjára. A vers felett koszorú volt, melyet maga festett.¹²

1855 július 31-én kiállított bizonyítvány szerint a vallásból, magyarból, történetből, fizikából emlíens, a többi tantárgykból sufficiens osztályzatot nyert. A bizonyítványt aláíró tanárok közt van: Arany János, Szilágyi Sándor és Salamon Ferenc.

Az 1855—56. tanévben itt végezte a VIII. osztályt. Édesapja gyakran ír levelet és mindenikben szorgalmazza, hogy jól tanuljon. „Az Istenre kérlek, igyekezz.“ „Ezek után vagyok atyád, ha pedig jól tanulsz, édesatyád.“

1856 március 15-én tette a VIII. osztályból az osztályvizsgát, részben eminens, részben sufficiens eredménnyel. A bizonyítvány aláírói közt: Warga János igazgató, Arany János, Mentovich Ferenc osztályvezető.

Az érettségi bizonyítványt július 28-án állította ki a gimnázium. Általános jó az eredmény, néhány kitűnővel. Az aláíró tanárok közt: Mentovich Ferenc, Szilágyi Sándor, Arany János, Szabó Károly, Ádám Gerzson. A tudomány és irodalom büszkeségei.¹³

Nagykőrösön mind a két év alatt vele volt Móricz Sándor nevelő-tanár.

Radák Ádám az érettségi után a bécsi Politechnikumra ment tanulmányainak tovább folytatására. Édesapja ideküldött gyakori leveleiben is arra intette, hogy tanuljon jól, szorgalmasan, legyen emberbecsűlő, a társaságára ügyeljen. Szorgalmasan tanult vinni a Theresianumban és gyakorolta a francia nyelvet. Apja figyelmezteli, hogy írjon édesanyjának és nagybátyjának, gróf Mikó Imrének. Mikó Imre Bécsben erdélyi bált adott az általa alapított kolozsvári múzeum javára. Figyelmezteti fiát, hogy őt is illeti a bál és ne vonja ki magát abból.¹⁴

De a gazdag apa takarékosagra neveli fiát. „A pénz hamarotka elfogyott — írja márc. 2-án — aprilisig kellett volna megérni saját számítások szerint. Hosszú volt a farsang.“ Szeliden megint emiatt. „Maga azt írja: Ez az első hibája, de azt nem, hogy az utolsó is lesz.“

1857 nyarán, a szünidő alatt, Móricz Sándor nevelőjével, saját fogatukon, beutazta Magyarországot, illetve Erdély nagyrészt. Abonyból indultak el aug. 15-én. Szülei akkor többnyire Abonyban, Pesten és Kolozsváron laktak. Szolnok, Törökzentmiklós, Karcag, Nádudvaron át érkeztek Debrecenbe. Innen Nagykarolyon, Szatmáron, Aranyosmedgyesen, Bikszádon, Halmin, Szi-nyérváralján, Nagybánán át érkeztek Erdélybe. Erdélyi útirányuk: Nagyilonda, Dézs, Apahida, Kolozsvár, Torda, Ludas, Komlod, Sárpatok, Sáromberke, Marosvásárhely, Kutyfalva, Ozd, Magyarbénye, Mikeszásza, Nagysejk, Nagyszében, Fcgaras, Brassó, Sepsiszentgyörgy, Bikszád, Torjabarlang, Bálványosvára, Szentanna-tó, Kőpec, Almás-barlang, Füle-vashámor, Oklánd, Udvarhely, Ke-

¹⁰ M. N. Múzeum, Bpest. Br. Radák-család levéltára.

¹¹ U. o.

¹² U. o.

¹³ U. o.

¹⁴ U. o.

resztur, Erdőszenygyörgy, Marosvásárhely, Ludas, Torda-Kolozsvár, Dézs-Sósmező, Somkút-Erdőszáda, Halmi, Szatmár, Debrecen, Karcag, Abony. Szeptember 10 én értek haza Pestre. Az összes útikiadás 444 forint 3 krajcár.¹⁵

A következő, 1857—58. tanévet is a bécsi Poli technikumon töltötte.

Móricz Sándor okt. 12-én készítette el a bécsi kiadások költségvetését, október 15-től 1858 január 15-ig. Ez 507 forint 15 krajcárra ment. Ezt az összeget Radák István átadta Móricznak. Ádám számítása 3 hónapra: koszt 200, ruha 250, mulatság 50, egyéb 100 forint, összesen 600 forint. „Felvettem édes jó apámtól.” Móricz minden kiadásról pontos számadást készített. Így szoktatta az apa fiát gondossághoz, rendszerességhez és takarékosághoz, a pénz megbecsüléséhez.¹⁶

1857 okt. 21-én értesíti Radák István fiát, hogy a katonaságból kiváltása jól áll. Következő levelében arra inti: „Ifjú ember lévén, tanulja meg azt, hogy soha boldogtalan ember szaván meg ne induljon és hogy legyen gondos“.

1858 márc. 17-én az apa megszerezte fia részére a felmentési bizonyítványt a katonaságtól. (1500 forintba került. Mai értéke 150.000 lei.)

Tanulmányainak tovább folytatásáról, külföldi utazásairól, összeköttetéseiről nincsenek adataink.

Móricz Sándor, nevelője, 1859 márciusban megházasodott; feleségét Mikesszázára vitte, hol Radák Ádám az egész násznépet fényesen megvendégelte. Az ifjú pár márc. 12-én Ozdra érkezett, hol Radák Ádám édesanyja fogadta őket szíves vendégszeretettel.

Radák István 1859 ápr. 2-án összes jószágait ajándekba adja gyermekeinek. Ádámnak adja Ord, Kutyfalva, Péterlaka, Magyarsülye, Sövényfalva, Dombó, Szászvesszős, Magyarbénye, Spin, Szépmező, Szancsal, Gergovác, Hosszúaszó, Sunka, Sodormány, Románbükös, Kerlés, Mikesszása, Alsógerés, Henningfalva, Bliesseny, Váka, Kurety és Radna községekben fekvő jószágait. Kiosztja Mária, Kata, Anna részére is a jószágokat és gondoskodik felesége özvegyi tartásáról. 4000 forintot adott Mikó Imrénének a Múzeum részére, 2000 forintot az erdélyi nemzeti színháznak, 1000 forintot a gazdasági egyesület részére. Ádám még ebben az évben átvette a birtokokat.

1861 május 4-én írja fiának: „Magának azt javaslom, tegyen félre mindent és házasodjék meg, minél előbb. E nem tréfa, nagyon komoly igazság — értse meg.“¹⁷

1863 szept. 2-án örömmel veszi tudomásul — Kolozsvárról írt levelében — fia eljegyzését és boldogságot kíván. Aláírás: — Öreg atyád, öreg Radák“.¹⁸

Tanulmányainak befejezése után szülei mellett kevés ideig tartózkodott. Gyermekkora óta tanúja volt a szülők áldásokban gazdag cselekedeteinek, az egyházak, templomok, iskolák, papi, tanítói lakások, melléképületek, építésének, javításának, pásztorok és rektorok bőkezű ellátásának és segítségének. Így volt ez különben ősidők óta mind a Radák, mind a Rhédei családban. Ha baj, szükség volt az ekkleziákban, ott volt a nemes patrónus, aki természetesnek tartotta, hogy neki kell a hiányon, szükségén segítenie. Ezekből nem sokat jegyeztek fel és öriztek meg az utókor számára, de a rendelkezésünkre álló adatokból tudjuk, hogy a lelkipásztor, rektor fizetésére és az építkezésekre mindenütt többet áldoztak, mint a gyülekezet többi tagjai együttvéve. Ők látták el az úrasztalát állandóan kenyérral és borral, az úrasztali klenodiumokat, a serlegeket, tányérokat és terítőket is nagyobb részükben ők adományozták.¹⁹

Ezekben a kegyes hagyományokban és ezeknek a jócselekedeteknek szemléletében nőtt fel Radák Ádám. Gyermekkorában szülei példáját követve szokta meg a

búzóg templombajárását. A szülei házbán és Isten házában telt meg mélyeséges hittel, búzósággal, egyháza iránt égő szeretettel, áldozatkészséggel és rendíthetetlen hűséggel, Isten iránt nagy alázatossággal. Ez oltalmazta meg attól, hogy óriási vagyona és gazdagsága elbizakodottá tegye az emberekkel szemben.

Úgy látszik, hogy édesanyja a tasnádszántói uradalmon nővérel, gróf Mikó Imrénével osztozott meg. Radák Ádám 27 éves volt, mikor 1864. évben édesanyjával, gróf Mikó Imrével és a gyülekezeti tagokkal együtt a tasnádszántói templomot, melyre az építési engedélyt csak késedelmesen és sok húzavona után adták meg, felépítették. Azonban az építési terhek túlnyomó részét a Radák-család és gróf Mikó Imre viselték bőkezű adományaik és segítségük által. A templomot még abban az évben felszentelték. A templomot az iskola-tanítói telekre építették, minek következtében az iskolaépületet, tanítói lakást és az összes melléképületeket le kellett bontani. Az iskolaépület, tanítói lakás és telek nélkül maradtott egyházközség kegyes szívi patronájához, Radák Istvánnéhoz folyamodott ismét, aki a piacléren fekvő egyik két szoba, konyhából álló házat, a hozzácsatolt udvarral és veteményes kerttel együtt, örök időkre az egyházközségnek adományozta iskola helyiségül és községi tanítói lakásul és erről adománylevelet állított ki az egyházközség részére.²⁰

1866 július 6-án szörnyű csapás érte Tasnádszántót. A község közepén tűz ütött ki, melynek 40 házon és ezek összes melléképületein kívül a papilakás és a papitelek összes épületei áldozatul estek.

A templomépítés, iskola, tanítólakás adományozása után a papilakás sürgős felépítéséről kellett gondoskodnia a patrónusoknak és a híveknek. A nemes patrónusok kegyes szível és bőséges mértékben hozták meg erre a célra is áldozataikat. Felépítették hamarosan az új papilakást, úgy, hogy a lelkész és családja még abban az évben beköltözhetett és ők segítették a lelkipásztort, aki a tűzvészben mindenét elveszítette, hogy az elégett házi felszerelése, ruhaneműi, butorai, könyvei pótolva legyenek.²¹

Az 1868 év elején, édesanyja halála után, a tasnádszántói uradalom Radák Ádámra szállott örökségképen. Édesanyja adományát még abban az évben azzal telítözte, hogy az iskola és tanítói lakásnak adományozott egyszerűbb házat díszes, modern iskolává alakította át, jelentékenyen kibővítve, teljesen újjáépítve, egészen a saját költségén és annak telkét is jelentékenyen megnagyobbította. Ugyanakkor 50 forintot tett le orgonálapra; a lelkész és a községi tanító fizetését évi 50—50 forinttal megjavította. Nemsokára azután a tagosítás alkalmával, saját birtokából, 12 hold szántóföld örökös adománnyal gyarapította az egyházközség vagyonát, azon rendelkezéssel, hogy ebből 6 hold a lelkészé, 6 hold a községi tanítói kanonika földet kiegészítésére szolgalt.²²

Ettől az időtől kezdve, egészen haláláig, hasonló bőkezűséggel és határt nem ismerő áldozatkészséggel fenntartójává és áldásává lett mindazoknak a református egyházközségeknek, melyek kiterjedt birtokain éltek.

A hagyomány szerint első menyasszonya báró Kemény Polixéna volt. Ez a mátkaság felbomlott. Az ozdi nép vénei legendaszerűen beszélnek, hogy gyönyörű ötos ménfogattal ment Pusztakamarásra leánykérőbe. Mikor onnan visszatérőben Marosvásárhely felé érkeztek, feltűnt neki, hogy inasa, kocsisa sápadtak, levertek, szomorúak. Faggatásaira nagynehezen, restellkedve előadták, hogy mióta Ozdról elindultak, azóta még nem ettek semmit. Marosvásárhelyen elegendő eledelben részesítette embereit, lovait, még onnan visszafordult Pusztakamarásra és a családnak bejelentette a házasságot visszalépését. Lehet, hogy ez a történet csak a köznépi részéről mesészerű illusztráció annak a ténynek,

¹⁵ M. N. Múzeum, Bpest. Br. Radák-család levéltára.

¹⁶ U. o.

¹⁷ U. o.

¹⁸ U. o.

¹⁹ L. Az egyházmegyei vagyon és jöv.-ről készült protocollumokat.

²⁰ Biró Károly: A szilágyszolnoki ref egyházmegye története. Névkönyv, 1875. 27. l. Kvár.

²¹ U. o. 28 l.

²² U. o.

Egyházunk Munkája

Egyházkerületi missziói hét.

Egyházkerületünk püspöke október 10—15. közötti napokra egyetemes jellegű missziói hetet hívott össze a marosvásárhelyi gyülekezetbe. A missziói hét célja tovább folytatni azt a hit-építő és öntudásító missziói munkát, amelyet az eddig tartott, de 1931 óta szünetelő református nagyhetek kezdettek el. A missziói hét szellemi rendezését az egyházkerületi lelkeszi értekezlet, a külső rendezését pedig a marosvásárhelyi gyülekezet vállalta. A munkába azonban bevonódnak az egyházkerület összes belmissziói és diakoniai szervei. Így ez a missziói hét valóban egységes szintézisben adja egyházunk mai szellemi életének keresztmetszetét.

Ez alkalommal eltekintünk a program részletes ismertetésétől, miután az nemcsak az egyházkerület hivatalos lapjában, hanem a napilapokban is megjelent. Az egész programból azonban külön kiemeljük a férfiszövetséges konferenciát, amelynek végén véglegesen megalakul az egyházkerületi férfiszövetség vezetősége. Lapunk terjedelmes augusztus-szeptemberi számát szándékosan állítottuk a férfiszövetséges munka szolgálatába, hogy ezzel is hangsúlyt adjunk annak a ténynek, hogy egyházkerületünk a maga részéről mindent megtesz ennek az egyre fontosabbá váló munkának az újra való meindítására. Itt az ideje annak, hogy az egyházközségek és egyházmegyék vezetői újra felvegyék ennek a munkának a fonalát. Ha ez a férfiak közötti missziói munka ebben a formában nem végezhető, minden módot meg kell keresnünk arra, hogy egyházunk férfijaival férfias keresztyén élet módján találkozzunk.

A bekecsalji egyházmegye missziói hete.

A bekecsalji egyházmegye új vezetősége minden egyházmegyének példátmutató módon rendezte meg egyházkerületünk első egyházmegyei missziói hetét. Ez az új kezdeményezés lényege abban állott, hogy nyolc nagy gyülekezetbe az egyházmegye minden lelkesztét, tanítóját, presbiterét és a gyülekezetek ifjúságát és nőszövetségét meghívta az egyházmegye lelkeszi kara. Ez alatt a hét alatt az egyházmegye híveinek több mint fele mozdult meg Isten Igéjének hallgatására. Ezek között a keretek között egyházkerületünk püspöke, Vásárhelyi János alkalmat talált arra, hogy legkevesebb napi két alkalommal hirdesse az Igét. Püspökünk mellett felesége, gróf Bethlen Mária és Zágony Anna utazótitkár a nők között, Nagy András és László Dezső a férfiak, fiúk és gyülekezeti vezetők és tagok között hirdették az Igét. Az egész egyházmegye népe lélekben megújulva áldja Istent ezért a megújító alkalomért.

Minden egyházmegyének és vidéknek meg kell rendeznie az ilyen evangélizáló nagyheteket, hogy még egyszer egészen világosan oda állíthassuk a gyülekezetek elé az evangélium mértékét és vigasztalását.

Új lépések a külmissziói munka szolgálatában.

Egyházkerületi külmissziói munkánk haladására nézve nagy jelentősége van annak a ténynek, hogy egyházkerületünk püspöke három havi megbízást adott dr. Horváth Jenő aninószai lelkesznek, hogy ez alatt az idő alatt vegye számba az egyházkerületben folyó külmissziót támogató munka helyzetét és adjon mindenütt utasítást e munka pontosabb és alaposabb végzésére. Minden reményünk megvan arra, hogy e szolgálat nagyban hozzájárul külmissziót támogató munkánk sikeréhez és megújulásához.

Augusztus 27—28-án megrendezhettük VII. külmissziói konferenciánkat. Ha a messzebbi gyülekezetekből kevesen jelenhettek is meg ezen a konferencián, annál többen vettek részt rajta a gyülekezetből és a szomszédos községekből. Ez a konferencia határozottan körvonalazta azokat a kereteket, amelyek között külmissziói munkánkat tovább kell végeznünk. —ő.

KÉZ A KÉZBEN

Az I. K. E. Szénior Osztályának rovata.
Rovatvezető: László Dezső.

Egyházkerületi Missziói Hét. Október 10—15. között egyetemes jellegű egyházkerületi missziói hét lesz Marosvásárhelyen. A missziói hét alkalmából háromnapos *ifjúsági vezető konferencia* lesz. Nem kell külön hangsúlyoznunk, hogy ezen a vezető konferencián minden széniornak ott kell lennie, vagy maga helyett kell oda küldenie valakit a saját gyülekezetéből. Ha Isten megengedi ennek a vezető konferenciának a megtartását, akkor nekünk mindent meg kell tennünk azért, hogy annak alkalmával élni is tudjunk. Azonnal jelenlense minden szénior, hogy a gyülekezetből kit küld erre a konferenciára. Némi segílyt az IKE szövetség fog adni azoknak, akik kérik. Okt. 1-ig küldendők be a jelentkezések.

Nagy Géza, kolozsvári ref koll. tanár és Groszeck Anna Mária aug. hó 12-én tartották esküvőjüket a brassói ref. templomban. — Isten áldását kérjük az új párra.

Freud tanár — lélekbúvár — most megjelent könyvében azt írja, hogy Mózes, a zsidók vezére nem is volt zsidó, hanem egyiptomi, aki átvette Akhmaton fáraónak, Tutankhamen apósának napimádó vallását. Ez az egyiptomi vallás már egyistent imádó volt s ebből következett aztán a zsidó vallás. Freud ezt a könyvet még Bécsben, az Anschluss előtt írta meg s annak idején kelt előszavában az áll, hogy ezt a munkáját csak halála után engedi majd nyilvánosságra hozni.

H I R E I N K

Dr. Ravasz László püspök a Kálvin-téri gyülekezet férfikörének összejövetelén aktuális egyházi kérdések címen tekintette át azokat a problémákat, amelyek ma református életünket foglalkoztatják. Szólt a püspök a Felvidék visszacsatolásával kapcsolatos egyházi kérdésekről. Elvileg az a nagy tanulság maradt számunkra, hogy a magyar reformátusságnak mindenütt egységes énekeskönyvének, egészséges liturgiájának, egységes bibliafordításának kellene lenni. Ez éppen akkor válik szükségessé, amikor a magyar református egyház a nemzet határain túl élő valóság. Jó, ha a zsinat állandó permanenciában van. A magyar református egyháznak nem jó zsinat nélkül maradni. Ha valami rendkívüli sürgős ok jelentkezik, félesztendő is eltelhetik a zsinat újabb összehívásáig.

A reverzalit adókra vonatkozó törvényt a zsinatunk meghozta. Most már szükség van arra, hogy hozzájáruljunk a gyülekezetek, hogy az egyházfegyelmező munkát mindenütt alaposan és komolyan megkezdjék.

A református világszövetség kérdéséről szóltott ezután a püspök. A református világszövetség keleti ága minden reménységünk szerint ez év szeptemberében Budapesten tartja kongresszusát.* A világ protestantizmusának igen nagy része áll kálvini hatások alatt. Az északamerikai, az angliai protestantizmus felé a magyar reformátusság nagy szolgálatokat végezhetne magyar nemzeti életünk igazságainak megismertetésével. Bennünket mindig kevéssé használnak fel erre a mi állami szerveink. A magyar reformátusság ezt a felvilágosító munkát el fogja végezni, akkor is, ha magának, egyedül, minden segítség nélkül kell megcsinálnia.

Szólt a püspök a református sajtó kérdéséről is. A magyar református egyház legnagyobb tennivalója — mondotta végül — felkészülni a bekövetkező nagy átalakulásra, megerősíteni az egyházat a maga lelki birtokállományában, fokozni az egyház függetlenségét, államtól, pártoktól, világnézeti áramlatoktól. Tartsa az egyház szembe előlt, hogy egy muló világban örökkévaló igazságok hirdetője, Isten üzenetének tolmácsolója. Mindig ott következett be az egyház romlása, ahol az túlságosan alkalmazkodott korához. Az egyház feladata, hogy az örökkévalót időszerűvé tegye. De nem szabad megfeledkeznie arról, hogy az örökkévalóság kincseit őrzi. Nem teheti az időszerűt örökkévalóvá. Nagy hibája volt a német egyháznak, hogy a 18. század végétől az összeomlásig relativizálta tanításait. Számára a Szentírás csak egy könyv volt a sok közül. A kijelentés csak egy szelet történelem a történelem egészéből. Az Ótestamentum csak a sémi világkultúrának legmagasabb terméke volt számára. Ha pedig minden emberivé vált az egyházban, akkor emberi erők, áramlatok szembe tudnak szállni az egyház emberi igazságaival. Az egyház elvesztette függetlenségét és arra ébredt, hogy politikusok írják elő neki, hogy mit tanítson. Krisztus egyházának mindig vissza kell igazodnia a maga örök igazságához és küldetéséhez. Az egyház ismerni akarja a világot minden vonatkozásával, hogy tőle mindig különböző legyen. Ismerni akarja a világ minden szellemi szükségletét, hogy benne, rajta, ha kell, rajta kívül prédikálja az örök evangéliumot. Olyan országban él az egyház, amely nem ebből a világból való.

A tiszántúli református egyházkerület — addig is, amíg a kérdés egyetemleges szabályozása megtörténik — a nem-keresztény vallású áttérők előkészítése ügyében kötelezte lelkipásztorait, hogy az áttérők felvételének előkészítését heti két óra alapulvétele mellett és megfelelő tananyag keretében legalább hat, legfeljebb tizenkét hónap alatt végezzék.

* Elhalasztották. (Szerk.)

Németországban a missziót érintő fontos anyagi kérdésben döntött a minap a német pénzügyminisztérium. Valaki nagyobb adományt akart adni az egyik misszióegyesületnek és kérte, hogy adományát vonják ki az ilyenkor szokásos állami megadóztatás alól, mivel közügyről van szó. A pénzügyminisztérium ezt a kérést azzal az megokolással utasította el, hogy csak az tekinthető közügynek, amelyben a német nép van érdekelve. Idegen fajú embernek a kereszténység számára való megtérítése azonban a német nép és állam számára teljesen közömbös és így a külföldön kapcsolatos anyagi ügyek semmiféle adókedvezményben nem részesülhetnek. Erről csak akkor lehetne szó, ha nem pogánymisszió, hanem a külföldön élő német „néptársak” megsegítése volna az adomány célja.

Évekkel ezelőtt vetették fel a tervet, hogy Skandináviában alakítsák meg az istentelenek szövetségét. A terv megvalósítására eddig mi sem történt. Egy norvég napilap úgy találja, hogy ott északon a „szélirány” nem kedvez az ilyenféle mozgalmaknak. — A norvég egyetem néhány nyelvésztanára azt indítványozta, hogy a nyelvszakon tanuló diákok vizsgatárgyai között szerepeljen „a kereszténység ismerete” is.

Berditchevben (Oroszország) egy földműves a kötetkező bibliai verset írta háza tűzfalára: „Vegyétek eszetekbe a mező liliumait, mimódon növekednek...” (Máté 6, 28.) Ezért a kommunista hatóság súlyosan megbüntette.

A filadelfiai diakonissza anyaház most ünnepelte szolgálatának 50. évfordulóját. Ez alkalommal az anyaház rengeteg adományt kapott, többek között egy 50 ezer pengős adományt. Az anyaháznak van négy olyan diakonisszája, akik egyenként 50 évet, együtt tehát 200 évet szolgáltak.

Kínában e hatalmas ázsiai birodalomban a háború ellenére is egyre több biblia foglyi el. Az ott működő 500 bibliaterjesztő alig győzi a megnőtt igényt kielégíteni.

„Imádkozzatok ellenségeitekért!” Az egyik ismert kínai evangélikus püspök pásztorlevelében így inti híveit: „Kérlek, testvéreim, könyörögjétek imádságaitokban azokért a fiatal japáni férfiakért, akiket akarattal ellenére idegen földre hajt a böszült háborús lélek, akiknek olyan szolgálatot kell vállalniuk a háborúban, mely ellen szívük tiltakozik. Imádkozzatok azokért az emberekért, akik vértüket kénytelenek ontani számukra teljesen idegen földrét.”

Az indiai szabadságmozgalom jelenkorunk világpolitikai folyamatainak egyik legjelentősebbike. Mahatma Gandhi hívta életre évekkkel ezelőtt mint erőszak nélküli, szenvedőleges ellenállásra korlátozott népi mozgalmat. Óriási néptömegeket egyesített magában. Most veje, Nehru vezetői tovább, ő azonban elfordult az erőszak nélküli eljárástól. Emellett a kasznélküliek nagy tömegei is belekerültek a mozgalomba, mintegy 60 millió ember, az indiai összes népességnek majdnem egyötöde. Legújabbban már Subha Bose India politikai vezére.

Az angol statisztikai hivatal kiszámította, hogy a világon mi minden történik egy óra alatt. Eszerint egy óra alatt körülbelül 4000 ember hal meg és 4400 születik. Ugyanezen idő alatt körülbelül 198.000 bűnöst büntetnek meg és ítélnék el. Élelmiszerekben egy óra alatt a föld lakossága a következőket fogyasztja el: 25 millió kiló krumpli, 10 millió kiló főzeléket és salátát, 3,6 millió kiló húst, 3 millió tojást, 3 millió halat, 30 millió kiló kenyert. A föld cukorfogyasztása egy óra alatt 100.000 tonna. Ugyancsak egy óra alatt 180.000 tonna nyersdohányt dolgoznak fel és 125.000 tonna kőszénét bányásznak ki. 160.000 hordó olajat termelnek szintén egy óra alatt. A világ összes gyáraiból egy óra alatt 7500 új autó indul útnak. Óránkint 115.000 táv-

iratot adnak fel és 1200 millió levél és levelezőlap megy össze a föld minden részébe. — Vajjon hányan teszik össze kezüket imádkozni egy óra alatt?

Németországban a szász közoktatásügyi miniszterium legújabb rendelete szerint a vallásitanításnak a nemzeti szocialista világnézettel összhangban kell történnie. Így el kell hagyni belőle az őszövetségi történetek tanítását s ehelyett zsidóellenes előadásokat kell tartani. A párizsi merénylet óta egyes körök a vallásitanítás teljes beszüntetését követelik. A keletporoszországi evangélikus egyház ezzel kapcsolatban szószéki hirdetésben hívta fel a gyülekezeteket, hogy az evangéliumi vallásitanítás mellett minden körülmények között tartsanak ki. Inti a szülőket, hogy küldjék gyermekeiket a hittanórákra és ne legyenek hűtlenek a keresztség alkalmával gyermekük helyett tett fogadalmukhoz.

A győri evangélikus gyülekezetnek egy kedves hívő tagja V... cukrász. Érdemes megnézni már a kirakatát is. A jóféle torták és sütemények fölött bibliai igék, falimondások olvashatók.

V... bácsi minden vasárnap meghív tüzletébe 10 szegény győri evangélikus iskolásgyermeket. Kezet fog velük, asztalhoz ülteti s úgy kiszolgálja őket ingyen kávéval, kaláccsal, mint a legelkelőbb fizető vendégeket. Útravalóul pedig zacskó cukrot ad mindegyiknek.

A gyermekek asztalán a főhelyet mindig üresen hagyja, a mindenütt jelenlevő Úr Jézus számára, akiről uzsonna közben sok bizonyágtevő szó hangzik a gyermekekhez V... bácsi ajkáról.

Japánban, keletázsiai országban jelenleg 896 helyen folyik missziói munka. Az osakai Wilmina nevű leányiskolának mind a 60 tanára keresztyén. A növendékek száma ez iskolában immár elérte az ezret. Ezenkívül körülbelül 100 növendéket keresztesnek meg. A pogány Japánnak ezidő szerint 130.967 istene van.

Afrikában az iszlám az utolsó évtizedekben nagyon erősen előretört és mindig gyorsabban teret nyer. Az abessziniai keresztyén császárság zárótömböt alkotott, ez akadályozta meg az iszlám előretörését Egyiptomból Szudánon át dél felé. Ez a korlát az abesszin hadjárat végeztével leomlott. Az iszlám most szabályszerűleg túlsúlyban van az olasz gyarmatbirodalomban (Abesszinia, Szomáliaföld és Eritrea). Olaszország kimondottan mohamedánbarát politikája hatalmasan megnövelte ezeken a mohamedán népeknek az öntudatát. Keletafrika nemsokára észreveszi majd az iszlámnak északról való előretörését.

A missziói világtanács a madrasi missziói konferencia alkalmából új statisztikát bocsátott ki, amely az 1935. évi számokon alapszik. E szerint jelenleg az egész világon 27.577 misszionárius dolgozik, akiket a keresztyén egyházak küldöttek ki. A missziói mezőkön alakult fiatal egyházak szolgálatában 97.000 bennszülött segítő áll. Ehhez járul több mint 100.000 bennszülött tanító a misszió nevelői és iskolai munkájában. Közel 11 millió megkeresztelt bennszülött keresztyént számláltak, 2 millió bennszülött van a keresztes oktatásban vagy egyházi képzésben. 1092 missziói kórházban 912 missziói orvos és 1232 nővér dolgozik, azonkívül 1354 bennszülött orvos, közel 4200 teljesen kiképzett és 900 más bennszülött betegápoló. A tíz év előtti adatokkal egybevetve kitétni, hogy a misszionáriusok száma apadt, de a fiatal egyházak felépítéséhez fontos számok emelkedtek. A bennszülött munkások száma 33 százalékkal, a népiskolai tanulóké ugyanannyival, a bennszülött keresztyéneké 69 százalékkal növekedett. Hasonló arány mutatkozik a missziói bevételeknél is; ezek a misszionáló egyházakban csökkentek, míg a bennszülött gyülekezetek által előteremtett összegek gyarapodtak.

Farkas István püspök a lelkészválasztások ügyében az esperes, lelkipásztor és segédlelkészekhez körlevelet intézett. Egyebek közt a következőket írja a püspök: „Az utóbbi időben a lelkipásztori állások betöltésénél az állásnélkül s. lelkészek úgy megrohamoznak egy-egy egyházat, hogy a versenyben szemmel láthatólag igen sok helyen történnek olyan visszaélések, amelyeknek nyomán anyaszentegyházunk jó rendje, eddigi békéje és a törvény tisztelete szenvednek csorbát. A magukat ajánlani merő, leveleket író, pártfogókat kérő, főrvényt így nem tisztelő pályázó segédlelkészeket különösképpen figyelmeztetem esküjük megtartására. Anyaszentegyházunk jó hírneve megköveteli azt, hogy minden lelkipásztori állás betöltésénél úgy járjunk el és úgy járjanak el mindenképpen, hogy egyházunk jó hírnevének ne árton egy-egy lelkipásztori állás betöltése. A lelkipásztornak különösképpen tudnia kell azt, akár rendes lelkész, akár segédlelkész, hogy bennünket Isten állít örökhelyeinkre. Minden lelkipásztorválasztáson ott kell ragyognia az isteni bélyegnek. Isten ellen vét az, aki csak embereken keresztül akar lelkipásztori álláshoz jutni s törvényen és tisztességen keresztül gázolva, csak emberek által akarja magát megválasztatni.”

Az anglikán egyház feje, a kenterbury érsek felszóllította a pápát, hogy álljon egy igazi békemozgalom élére.

Keresztyén munkásszövetség Norvégiában. A norvég munkások azért alapították meg szövetségüket, hogy eredményesebben tudjanak küzdeni a keresztyén szabadságért.

Mikor leszünk mi itt? A dán kereskedelmi utazók keresztyén szövetsége elhatározta a szállodai szobákban a Biblia elhelyezését. 1938 végéig 22 város 125 szállodájában 2509 Bibliát adtak át e nemes célra.

India keresztyénsége ebben a században megtízszereződött, az elmúlt évben pedig megkétszereződött.

A Magyar Nemzeti Múzeum felügyelete alatt megnyitották az amerikai tudományos világ és nagyközönség részére a Hungarian Reference Library-t, melyet dr. Telkes László irányít.

A német birodalom vezére a Dortmundmendingi új evangélikus templomnak teljes oltárberendezést ajánlkozott.

Törökország újajta börtönrendszerrel kísérletezik, amelynek célja nem a büntetés, hanem a nevelés. A rabok például rendes fizetést kapnak.

A szovjet-orosz „paradicsom” tényleges helyzete. Lucenkov Szemaljovics, jelenleg Japánban élő egykori GPU főnök az amerikai néphez szöveget intézett s leleplezi az orosz nép szörnyű helyzetét. Irása szerint az utolsó két év alatt egymillió embert tartóztattak le, félmillió embert pedig gyűjtőtáborokba utaltak. A szovjet területén lakó kínaiak közül húszszet tartóztattak le.

A református gyülekezeti élet minden kérdését érinti

LÁSZLÓ DEZSŐ

GYÜLEKEZETÜNK ÉLETE

című 90 oldalas legújabb, kis könyve. Ára 10 lej.

Megrendelhető kiadóhivatalunkban is.

Szerkesztésért felel: DR. TAVASZY SÁNDOR.

Nyomatott a „Grafica” könyvnyomdában, Cluj.

Bun de Imprimat

Irodalom és Művészet

Istenes énekek.

Vallásos versek gyűjteménye. Szerkesztette: *R. Berde Mária, Orth Győző és dr. Róth Jenő.* A királyhágómel-
léki református egyházkerület Iratterjesztésének kiadása.

366 oldal. Ára 150 lei. Kapható az Ifjú Erdélynél.

A vallásos verseknek megnövekedett szerepe van egyházunk életében: új missziói munkáink mindeniké-
ben bő alkalmak kínálkoznak a szép, tartalmas, építő-
erejű versek elszavalására. Itt-ott már szavalókórusok
szervezéséről és szerepléséről is hallunk. Egyházi saj-
tónk is felismerte a vallásos költemények fokozott je-
lentőségét: népszerű egyházi lapjaink tele vannak iste-
nes versekkel s több kisebb versgyűjteményünk jelent
meg az utóbbi évek során. Ebben a helyzetben különö-
sen nagy jelentősége van annak, hogy a szomszéd egy-
házkerület egy író, egy lelkipásztor és egy tanár
szerkesztésében testes kötetnyi vallásos verset adott ki
szép kiállításban és olcsó áron. A régebben megjelent
hasonló erdélyi munka: a Kádár Gézáé kifogyott, az
újabb magyarországi gyűjtemény, az Aranyhárfa nálunk
nem kapható.

Ez új kötetben majdnem száz költőnek félezer
verse jelent meg. Az írók között általánosan elismert
klasszikus nagyságok, verses köteteken, irodalmi lapok-
ban megjelent költeményeken keresztül, Erdélyszerte is-
mert költők és költőnők s hasznos, szavalható verseket
író vidéki ismeretlenek váltogatják egymást. Azt a
szempontot, amely ilyen különböző értékű költők ver-
seit vette fel ebbe a kötetbe, nem kifogásuljuk, mivel
nem irodalmi, hanem missziói szempont vezette a kötet
összeállítását, nem irodalmi értéket, hanem bizonyosá-
g-tételt kerestek és adnak ebben a kötetben. Sajnáljuk,
hogy a XVI. századi ősprótestáns líra alkotásaiból egy
sem került bele a gyűjteménybe. Ma a modern iro-
dalomtörténeti kutatás egyre fokozottabban fordul e
korszak felé. Az egyház ebben nem maradhat el az
irodalomtörténet mögött. Ugyanígy nem ártott volna a
népköltészetből a kis versikék mellé különösen néhány
olyan balladát felvenni, amely megrázó erővel tesz bi-
zonyosságot Isten erkölcsi világrendjének szilárd törvényei
mellett.

A könyv *Mi Atyánk, Az örömhír, Szentlélek Isten,*
Az Irás, Imádságos szívvel c. nagy ciklusokban s ére-
ken belül kisebb szakaszokban elrendezve adja a ver-
seket. Ez az elrendezés kifogástalan. Minden ciklust
találó Ige vezet be és állít be a helyes szempont alá.
A kötet gondosan összeállított életrajzi összefoglalást
ad az írókról.

A szerkesztők komoly missziói szolgálatot és ne-
velői munkát végeztek a mű összeállításával. Nyugod-
tan elmondhatjuk, hogy újabb egyházi építőirodalmunk-
nak egyik legszebb alkotása ez a gyűjtemény. Szer-
kesztői gondosan törekedtek arra, hogy munkájukkal a
szép és helyes beszédre is tanítsák a kötet olvasóit és
előadóit. Ebbeli buzgóságukban azonban itt-ott állépték
a megengedett határt, mivel néhány önálló kötetben és
folyóiratban is megjelent verset önkényes átfogalmazás-
ban adtak közre az illető írók a verseket ismerők nem
csekély megdöbbenésére. A megírt verset vagy úgy kö-
zöljük, ahogy az már megjelent, vagy sehogy, mert az
úgy az író verse, ahogyan ő azt először megjelentette.

Lehet, hogy ebből a hibából esztétikai és irodalmi
viták születnek. Bár születnének, hogy kissé elevened-
jék meg pangó szellemi életünk. Mi hisszük, hogy ez
a könyv, úgy ahogy van, súlyos hivatást tölt be, felfris-
síti és elmélyíti vallásos ünnepélyeink költemény anya-
gát; ahol a benne foglalt verseket szavalják, ott az
evangélium fénye gyúl ki s vigasztalása hull alá. Kö-
szönjük a szerkesztők és a kiadó nagy és értékes mun-
káját.

L. D.

Előfizetési felhívás.

Vásárhelyi János erdélyi református püspöknek
legújabb könyve „*Számadás*” címen a közeli napokban
jelenik meg. Szerző e könyvében az utóbbi években
tartott időszerű beszédeit, előadásait és tanulmányait
adja ki. A könyvben tárgyalt kérdések az egyházi és
társadalmi közélet fontos problémáit érintik és a kö-
zölt dolgozatok különösen alkalmasak a mai korszak-
ban annyira fontos lelki megerősödés és elmélyülés
elérésére.

A tartalmas könyv 200 oldalt meghaladó terjed-
lemben jelenik meg, Előfizetési ára 180 lei. (Bolti ára
ennél magasabb lesz.) Utánvétellel külön postadíj fize-
tendő. Előfizetési határidő 1939 november 1.

A pénz előzetes beküldése mellett portómentesen
küldi a „*MINERVA*” Irodalmi és Nyomdai Műintézet
Cluj-Kolozsvár, Str. Baron L. Pop 5.

Előfizetési felhívás.

Az őszi könyvpiacon fog megjelenni *Barth Henrich*
és *Barth Károly: Szempontok a Szentlélekről szóló tan-
hoz* c. kiváló műve *Kozma Tibor*, árpástói lelkész fordítá-
sában. A munka első része filozófiailag, a második
theológiailag tisztázza a Szentlélekről szóló tan leg-
fontosabb kérdéseit. A könyv megismerteti a Szentlé-
lekről szóló téves tanításokkal, azok cáfolatával és a
róla szóló igaz hittel. A magyar theologiai irodalom
egyik legelhanyagoltabb területe a Szentlélekről való
tanítások részletes vitatása, noha ez a kérdés a refor-
mátus tanításban és gondolkodásban fundamentális. Ez
a könyv a reformátori teológia egyik gyöngye. Nagy
nyereség, hogy a fordító kiváló gondtal és nagy szak-
szeriséggel fordította azt magyar nyelvre. A komoly
lelkipásztori és nevelői munkában és az öntudatos
református gondolkodásban hézagpótló ez a könyv.

Ára kb. 8 iv terjedelemben, portómentes küldéssel
40 lej lesz az előfizetőknek. Bolti ára magasabb lesz.
Megrendelhető a „*Kidöltő Szó*” kiadóhivatalában. (Cluj,
Ref. Theologia.)

**Egy kevés filozófia eltávolít a val-
lástól, sok filozófia vissza vezet hozzá.**

BACO.

A segédlelkész-tultermelés miatt a
tiszáninneni ref. egyházkerületben mintegy 50
segédlelkész van állás nélkül. Farkas István
tiszáninneni püspök körlevélben hívta fel őket,
hogy jelentkezzenek a közelebről megnyíló új
átképző tanfolyamokra és lehetőleg helyezked-
jenek el kereskedelmi, ipari vagy egyéb nemzet-
gazdasági pályákon.

Helyreigazítás. Gidófalvy Károly dombosi lelkész-
testvérünk a mult számban megjelent egyik cikknek,
mely a református férfi jellemről szól, azt az állítását,
hogy apja, Gidófalvy Kázmér építette volna fel a dom-
bosi templomot, oda módosította, hogy a templom már
kb. a 18. század elejétől megvolt s édes apja csak az
egyház talpraállításában és az egyházi épületek emel-
ésében, renoválásában végzett áldott tevékenységet.